

Rapport Praktijkcentrum

Dienstbaar aan priesters

praktijkcentrum
voor onderzoek en
dienstverlening
in de kerken

ONDERSTEUNEN EN INSPIREREN
VAN KERKEN ONDERWEG

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Meppel 2017

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap administratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

1	Aanbieding	3
2	Ontstaan en besluit	3
3	Verslag van de werkzaamheden	5
4	Verandering, vernieuwing en toewijding AD 2017 – 2020	13
5	Nieuwe opdracht	19
6	Financiën	21

Bijlagen

1.	Opdracht Generale Synode Ede 2014	25
2.	Voorstel nieuwe opdracht Generale Synode Meppel 2017	26
3.	Bestuurssamenstelling en directie	27
4.	Instructie	28
5.	Jaarverslagen	28
6.	Managementversie hoofdstuk Transitie	28
7.	Kerkrecht/kerkorde	35
8.	Rapportage Redactie website www.homoindekerk.nl	36
9	Apart voorstel bestuursbenoemingen	36

Broeders,

Hierbij bieden we u de rapportage aan over het functioneren van het Praktijkcentrum in de periode januari 2014 – september 2016.

De rapportage is gedaan in het format dat voor de stukken van de Generale Synode gangbaar is, waarbij we in het gedeelte over de nieuwe opdracht een inleidende paragraaf hebben opgenomen over ontwikkelingen binnen de kerken, ter onderbouwing van de aanvraag voor de jaren 2017 – 2020.

We zijn dankbaar voor het werk dat we binnen de kerken en voor de deelnemende organisaties Theologische Universiteit Kampen en stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool (Zwolle) hebben mogen doen. We hebben ons ingezet om dienstbaar te zijn aan het Koninkrijk van Priesters, zoals we onze vorige rapportage noemden. Dienstbaar aan de priesters gemeenteleden, leidinggevendenden binnen de gemeenten in allerlei functies, ambtsdragers, ondersteuners van de gemeenten in deputaatschappen, klassicale vergaderingen en opleiders.

Kijkend naar de resultaten en de toename in bekendheid, benutting en waardering van de werkzaamheden, weten we ons gedragen door God in ons werk. We hopen dat uw vergadering ons werk ook als nuttig voor de opbouw van de gemeenten en bijdragend aan de eer van God zal waarderen.

Gaarne zijn we dan ook bereid een en ander aan u nader toe te lichten.

We bidden u wijsheid toe in de uitvoering van uw taken.

Met broedergroet,

Drs. J. de Jong, MCM CMC
Voorzitter bestuur Praktijkcentrum

2 Ontstaan en besluit

Het Praktijkcentrum is in september 2013 van start gegaan als samenwerkingsverband van het toenmalige Centrum-G (steunpunt van het deputaatschap ondersteuning ontwikkeling gemeenten, kortweg deputaten OOG), de activiteiten onderzoek en advisering van toenmalige Gereformeerde Hogeschool theologische opleidingen (ondertussen hogeschool Viaa – Academie theologie) en de (empirische) onderzoeks- en ontwikkelactiviteiten van de vakgroep Praktische Theologie van de Theologische Universiteit Kampen. De dagelijkse leiding werd gevormd door twee kwartiermakers, mevr. M. Oostland en dhr. dr. H. Geertsema. De leiding van de onderzoeksactiviteiten was opgedragen aan dhr. dr. J.H.F. Schaeffer.

Vanaf 1 januari 2014 is de heer Geertsema als directeur aangesteld en vormden de directeur en het hoofd onderzoek samen de dagelijkse leiding van het Praktijkcentrum.

De Generale Synode Ede 2014 – 2015 besloot akkoord te gaan met de samenwerking en het samenwerkingsverband de status te geven ‘Zelfstandig onderdeel’ binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. De bestuursleden van het Praktijkcentrum vervullen daarbij de rol die anders aan een deputaatschap is toegekend. Drie bestuursleden worden benoemd door de Generale Synode, daarnaast geeft de synode mandaat aan de Theologische Universiteit Kampen voor benoeming van één bestuurslid en eveneens aan de Gereformeerde Hogeschool Zwolle (vanaf 2015 stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool) mandaat voor benoeming van één bestuurslid.

Ten aanzien van de beleidsdoelstellingen is vastgesteld dat per synodeperiode een aantal speerpunten wordt benoemd, waarbij de speerpunten van de betrokken onderdelen van de

Theologische Universiteit en stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool¹ worden meegenomen. Verantwoording over de realisatie van de doelstellingen en daarmee verbonden financiële paragrafen zal worden afgelegd jaarlijks aan het bestuur, waarin de kerken en de beide partnerorganisaties vertegenwoordigd zijn en daarnaast aan deputaten financiën & beheer van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt als verantwoording van de toegezegde quota.

Een en ander is als volgt verwoord in de volgende besluiten in de Acta Generale Synode Ede 2014 – 2015, artikel 49, pag. 89, 90:

Artikel 49

Praktijkcentrum

Materiaal

1. rapport stuurgroep Praktijkcentrum (TU, OOG, GH) (10-03-2014) met bijlagen;
2. advies F&B over rapportage OOG/PC (30-05-2014).

Besluit 1:

- a. over te gaan tot de oprichting van een 'Praktijkcentrum Gereformeerde Kerken' met de doelstellingen zoals beschreven in het rapport van de stuurgroep Praktijkcentrum;
- b. voor het Praktijkcentrum de rechtsvorm te kiezen van een zelfstandig onderdeel van de Gereformeerde Kerken, zoals voorzien in art. 2:2 van het Burgerlijk Wetboek en in overeenstemming met art. E68 van de kerkorde;
- c. het Statuut van het Praktijkcentrum vast te stellen;
- d. kennis te nemen van het door de stuurgroep Praktijkcentrum geredigeerde Reglement van het Praktijkcentrum;
- e. de stuurgroep Praktijkcentrum op te dragen tijdelijk alle bestuurstaken waar te nemen tot het tijdstip waarop het bestuur in functie treedt;
- f. over te gaan tot benoeming van drie bestuursleden vanuit de kerken zodra dit praktisch mogelijk is;
- g. mandaat te geven aan het college van bestuur van de Theologische Universiteit tot benoeming van een lid van het bestuur van het Praktijkcentrum vanuit de Theologische Universiteit;
- h. mandaat te geven aan het college van bestuur van de Gereformeerde Hogeschool tot benoeming van een lid van het bestuur van het Praktijkcentrum vanuit de Gereformeerde Hogeschool;
- i. in te stemmen met de programmalijnen voor onderzoek en advisering en het bestuur opdracht te geven die verder uit te werken;
- j. in te stemmen met de programmatische samenwerking van het Praktijkcentrum met het Generaal Diaconaal Deputaatschap;
- k. de kerken te adviseren een contactpersoon aan te wijzen, bij voorkeur te combineren met de contactpersoon voor de Theologische Universiteit, om adequate uitwisseling tussen de gemeenten en het Praktijkcentrum te bevorderen.

Besluit 2:

- a. in te stemmen met de begroting 2015-2017 van het Praktijkcentrum;
- b. voor deze periode een jaarlijks quatum toe te kennen aan het Praktijkcentrum van € 300.000;
- c. deputaten financiën en beheer opdracht te geven aan het Praktijkcentrum een startkapitaal te verstrekken van € 100.000 in de vorm van een geldlening, met de verplichting voor het Praktijkcentrum deze geldlening af te lossen naarmate de jaarlijkse resultaten dat mogelijk maken. Indien in de komende jaren in de exploitatie van het Praktijkcentrum verliezen optreden die niet op andere wijze kunnen worden gedekt, kunnen deputaten financiën en beheer die verliezen dekken door

¹ stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool wordt vanaf dit moment in de tekst aangeduid als hogeschool Viaa.

kwijtschelding van een deel van de geldlening, tot maximaal het bedrag van de geldlening.

Besluit 3:

- a. het bestuur van het Praktijkcentrum opdracht te geven om in geval van niet of onvoldoende realiseren van inkomsten van derden zorg te dragen voor vermindering van de kosten van het Praktijkcentrum op een zodanige manier dat de financiële risico's voor de kerken worden beperkt en het voortbestaan van het Praktijkcentrum niet onnodig in gevaar komt;
- b. uit te spreken dat op het financieel beleid en beheer van het Praktijkcentrum de 'Instructie van deputaten financiën en beheer' alsmede de 'Regeling verhouding deputaatschappen ten opzichte van deputaten financiën en beheer' van overeenkomstige toepassing zijn.

Besluit 4:

- a. het bestuur van het Praktijkcentrum op te dragen om overeenkomstig het Statuut aan de komende synode verantwoording af te leggen van het gevoerde algemeen beleid en beheer;
- b. gezien de opstart- en ontwikkelingsfase van het Praktijkcentrum het bestuur op te dragen tot zorgvuldige evaluatie van de door het Praktijkcentrum gestelde doeleinden en de realisatie daarvan, in het bijzonder in relatie tot de plaatselijke kerken als primaire doelgroep van het Praktijkcentrum.

3 Verslag van de werkzaamheden

Overzicht ontwikkeling Praktijkcentrum

Het meerjarenbeleidsplan Koninkrijk van Priesters (2014) beschrijft hoe de kerken in een proces van verandering gekomen zijn, te karakteriseren als een transitie van een landelijke oriëntatie naar een lokaal van cultuurgericht naar zingevinggericht. In aansluiting op deze transitie werden vijf programmalijnen gedefinieerd: (1) Verbinding met de bron; (2) Transitie en vormen van kerk-zijn; (3) Leidinggeven aan transitie; (4) uitreikende gemeenschappen; (5) data en trends. -regionale oriëntatie, van organisatie naar gemeenschap, van zuilgericht naar omgevingsgericht en In ieder van de programmalijnen is zo mogelijk onderzoek gedaan, advisering aan de kerken aangeboden en (waar mogelijk) ondersteunend materiaal en ondersteunende toerusting ontwikkeld. Gaande de rapportageperiode zijn de vijf programmalijnen enigszins hernoemd en teruggebracht naar vier (zie volgende paragraaf). In verband met de herkenbaarheid voor website-bezoekers is het onderwerp Jeugd een apart speerpunt geworden.

Daarnaast is specifiek onderzoek gedaan in opdracht van de Generale Synode naar de haalbaarheid van een catechetenschool, naar de samenwerking met kerken uit andere kerkverbanden onder leiding van deputaten kerkelijke eenheid, gemeentestichting onder leiding van deputaten aanvullende steun missionaire projecten (ASMP), waarnemingen omtrent het gesprek M/V onder leiding van deputaten M/V in de kerk, de pastorale behoefte van doven en slechthorenden onder leiding van deputaten pastorale zorg aan doven en slechthorenden en is samengewerkt met anderen ten behoeve van de website Homoindekerk, het gesprek met moslims en de ondersteuning van het diaconaal functioneren (generaal diaconaal deputaatschap - GDD).

Naast bovengenoemd onderzoek is onderzoek gedaan naar de krimp in de kerken en naar de wijze van hanteren van de kerkelijke tucht. Vanuit ontwikkelingen binnen de kerken zijn verschillende nieuwe projecten gedefinieerd waarvoor vanuit het Steunfonds Praktijkcentrum bekostiging kon worden ontvangen.

Van alle activiteiten wordt jaarlijks verantwoording afgelegd in de jaarverslagen. Daarin worden ook de aantallen publicaties, onderzoeken, bijdragen aan onderwijs en dergelijke verantwoord.

De ontwikkelingen nader in beeld

De programmalijnen

Er is in 2015 gekozen om de vijf oorspronkelijke programmalijnen terug te brengen tot vier. De lijnen *Leidinggeven aan transitie* en *Transitie en vormen van kerk-zijn* werden samengebracht onder de noemer *Gemeenten, leidinggeven en transities*. Kerkenraden moeten geestelijk leidinggeven in en aan situaties van verandering; omgekeerd leiden veranderingen in gemeenten tot andere vragen aan de kerkenraden waar het gaat om leiding geven. Als voorbeeld kan dienen de kwestie van krimpende kerken. Door demografische of economische veranderingen nemen gemeenten in aantal af. Dat stelt gemeenten voor de vraag hoe zij de verkondiging van het evangelie in woord en daad, voor de gelovigen en voor de niet-gelovigen, kunnen vormgeven. Soms betekent dit dat een gemeente zich moet 'omvormen' tot een wijkgemeente, of dat een kerkenraad constateert dat er misschien wel sprake is van een verschraling van het christelijk leven tot een cultuurvorm, bijna neigend tot geestelijke dood. In het eerste geval moet de kerkenraad leiding geven aan een proces van afbouw of samenvoeging van gemeenten, in het tweede geval moet een kerkenraad de gemeente weer opnieuw meenemen in herontdekking van de vernieuwende kracht van Christus en zijn Geest.

Een van de aspecten die in de huidige programmalijnen meer naar voren komt, is het jeugdwerk. Besloten is het jeugdwerk meer centraal te maken en het gericht te ondersteunen. Voor alle programmalijnen gold dat zij meer toegespitst moesten worden. Het jaarplan 2016 geeft een indruk over de toename van focus in het werk binnen de huidige vier programmalijnen.

Het werk binnen de programmalijnen op een rijtje

Programmalijn 1 Verbinding met de Bron. In deze programmalijn bieden wij kerken ondersteuning om het geloofsgesprek aan te gaan en samen de Bijbel te leren verstaan. Dit doen we onder andere door de continuering van de catechesemethode 'Follow Up!' en voor verstandelijk gehandicapten de catechesemethode 'Bijzonder!'; voor jongeren tussen 18 en 25 jaar is de bijbelstudiemethode 'Open. Ontdekkend bijbellezen voor jongeren' ontwikkeld. Daarnaast was er toerusting voor catecheten en jeugdleiders, toerusting voor gemeenten en kerkenraden in het voeren van geloofsgesprekken. In deze programmalijn wordt langdurig samengewerkt met uitgeverij Buijten & Schipperheijn, en heeft projectsamenwerking plaatsgevonden met onder andere Forum-C over de relatie tussen Bijbel en wetenschap.

Programmalijn 2 Gemeenten, leidinggeven en transities. Deze programmalijn richt zich op langdurige processen van verandering binnen gemeenten als gevolg van veranderingen in de samenstelling of grootte van de gemeente, vanwege het opkomen van nieuwe vraagstukken rond de liturgie, kringen of participatie in erediensten of vervulling van de ambten. In verschillende gemeenten spelen vraagstukken rond krimp en dreigende opheffing, in sommige gemeenten werd ondersteuning geboden bij de heropbouw na conflicten, soms na verwijzing vanuit deputaten begeleiding & bemiddeling. In een aantal gevallen was sprake van een kloof tussen de gemeenteleden en de kerkenraad, die de gezamenlijke dienst aan God en de geloofsontwikkeling bemoeilijkte.

Het aandachtsveld jeugdwerk heeft (qua rapportage) een plek gekregen in deze programmalijn. Dit thema werd ondersteund door bijdragen te leveren aan toerusting in het magazine *OnderWeg*, in samenwerking met het Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk. In samenwerking met verschillende kerkelijke organisaties is de conferentie *Rondom Het Kind* georganiseerd. Tijdens die conferentie werd nagedacht en doorgesproken over thema's als (geloofs)opvoeding, kinderwerk en de belevingswereld van kinderen. Daarnaast zijn er

regelmatig ondersteunende activiteiten uitgevoerd die te maken hebben met jeugdbeleid en omgaan met jongeren.

Programmalijn 3 Uitreichende gemeenschappen. Deze programmalijn rondde het project Kerk 20.21 af (daarin gaven we een leergemeenschap vorm om verschillende missionaire/ diaconale groepen te ondersteunen), ondersteunde jeugdleiders in het opzetten van leergemeenschappen in het project LEF, ontwikkelde in samenwerking met het lectoraat Samenlevingsvraagstukken van Hogeschool Viaa een cursus voor de ondersteuning van keukentafelgesprekken voor diakenen en werden in samenwerking met onder andere Mission Nederland publiekscolleges uitgevoerd.

4 Data en trends. In de ze programmalijn werd onder andere gewerkt aan het verzamelen en het bijhouden van onderzoeksgegevens. Het betreft hier met name gegevens die in het Praktijkcentrum zelf, en ook bij de samenwerkingspartners TU Kampen en Hogeschool Viaa, ontwikkeld zijn. Ook worden extern ontwikkelde onderzoeksgegevens geïnterpreteerd om trends op te speuren die voor de kerken en het werken in de kerk relevant zijn. In de paragraaf hierna wordt meer concreet ingezoomd op de onderzoeken die afgerond zijn.

De onderzoeken

In 2014 werden 5 onderzoeken afgerond. Drie onderzoeken van lokale opdrachtgevers, een onderzoek naar de haalbaarheid van een aparte catechetenopleiding en het onderzoek naar de behoeften aan ondersteuning door het Praktijkcentrum binnen de kerken.

In 2015 zijn afgerond het onderzoek voor deputaten kerkelijke eenheid (DKE), een buurtanalyse in opdracht van de GKv-gemeente Amersfoort-Centrum, een afstudeeronderzoek naar het thuisgevoel van jongeren in de kerkelijke gemeente², naar diaconaat in een stedelijke samenleving, de wijze waarop kerken invulling geven aan de positie van de vrouw in de uitoefening van functies en taken binnen de gemeente (opdrachtgever deputaten M/V in de kerk), de actualisering van de gereformeerde identiteit in kerkplantingssituaties (opdrachtgever deputaten ASMP), onderzoek als voorbereiding voor de toerusting van diakenen voor ondersteuning van mensen tijdens zogenaamde 'keukentafelgesprekken'.

In 2016 werd een afstudeeronderzoek gedaan naar het functioneren van kringen.³ Een *post-graduate* pilot onderzoek rond de beleving van het Heilig Avondmaal werd uitgevoerd, alsmede student-onderzoeken naar de mate waarin gemeenteleden de kerk 'nodig' hebben voor geloven, en naar de beleving van gereformeerde identiteit door gemeenteleden met het oog op transitie. Ook is naar aanleiding van dienstverlening rond kripsituaties in Drenthe onderzoek gepresenteerd in 2015 op verschillende internationale conferenties (Durham, New Brunswick). Onderzoek naar de pastorale behoeften van doven en slechthorenden is in 2016 afgerond, net als een kwantitatief onderzoek naar de verdeling van taken in gemeenten tussen mannen en vrouwen in opdracht van deputaten M/V-kerk. Tevens werd student-onderzoek naar de praktijk en beleving van kerkelijke tucht uitgevoerd en begeleid, waarvan resultaten in 2016 op een internationale conferentie zijn gepresenteerd, en op een later tijdstip met de kerken worden gedeeld. Onderzoeksrapportages zijn te verkrijgen bij de deputaatschappen en via de website van het Praktijkcentrum.

Symposia en bijdragen aan onderwijs

Bij de start van het Praktijkcentrum in 2014 is in samenwerking met het Diaconaal Steunpunt en Platform Diaconale Samenwerking een groot congres georganiseerd over ontwikkelingen binnen de kerken: 'Kerk onderweg naar morgen'.

² Het afstudeeronderzoek van Praktijkcentrum-collega M. Mol was de afsluiting van de opleiding Master Social Work aan de Hogeschool van Amsterdam.

³ Het afstudeeronderzoek van Viaa-GPW-student N. Snel was een uitvloeisel van de promotiestudie van dr. J. Modderman, Kerk (in) delen, 2008.

Voor de kerkenraden zijn toerustingsbijeenkomsten georganiseerd aan de start van het kerkelijk seizoen over leidinggeven (2014) en hanteren van de tucht (2015). In 2016 stonden de PEP-dagen voor kerkenraden in het teken van de toerusting voor het huisbezoek: 'Drie V's voor een beter bezoek'.

Specifieke symposia zijn georganiseerd over pastoraat naar aanleiding van het boek van professor Nullens ('Zorgen voor de eigenwijze kudde', in samenwerking met TU Kampen, ETF Leuven en VEZ Zwolle) en over veiligheid in het pastoraat (in samenwerking met hogeschool Viaa). De veranderende omstandigheden (in kerk en samenleving) kwamen aan de orde op het symposium over krimpende kerken. Samen met een aantal andere instellingen die zich bezighouden met de geloofsopvoeding van kinderen, heeft het Praktijkcentrum enkele keren de conferentie 'Rondom het kind' georganiseerd.

Verschillende medewerkers leverden bijdragen aan het onderwijs van de Theologische Universiteit Kampen, hogeschool Viaa te Zwolle, Theologische Universiteit Apeldoorn en incidenteel aan onder andere bijbelschool De Wittenberg en BTA Wiedenest. De algemene gemeentetoerusting vond verder plaats door participatie in AKZ+, PEP-cursussen voor predikanten en door publicaties.

Publicaties

Door de medewerkers werden meer dan 150 publicaties verzorgd in onder andere de tijdschriften voor meelevende gemeenteleden *OnderWeg*, *Gereformeerde Kerkbode* van het Noorden en *Christelijk Weekblad*, het ambtsdragersblad *Dienst*, *Opwekking Magazine*, de vaktijdschriften *Handelingen*, *Kontekstueel*, *Sozio* en *Journal of Social Intervention*. Enkele medewerkers verzorgden bijdragen aan boeken. Eén medewerker schreef een boek over diaconaat en heeft een ander boek in voorbereiding. De bijbelstudiemethode 'Open! Ontdekkend bijbellezen voor jongeren' werd in 2016 voor het eerst gepubliceerd. Verschillende bijdragen werden geschreven voor het weblog van het Praktijkcentrum. De publicaties in tijdschriften worden aangekondigd of overgenomen op de website van het Praktijkcentrum. Enkele medewerkers schrijven blogs, die soms ook op de website worden overgenomen.

Minimaal 10 keer per kalenderjaar verscheen de nieuwsbrief van het Praktijkcentrum.

Aantal kerken waaraan diensten zijn verleend

In de rapportageperiode is het aantal aanvragen bij het Praktijkcentrum geleidelijk gestegen. Daarmee werd een teruggang in adviesaanvragen, zoals die bij het Centrum-G eerder was geconstateerd, teruggedraaid. In combinatie met de tevredenheidsmeting kan geconstateerd worden dat het Praktijkcentrum toenemend een plaats weet te vinden binnen de kerken.

Aanvragen	2014	2015	1 ^e helft 2016
Kerken	61	94	81
Classes / organisaties	18	26	23
Totaal	79	120	104

De spreiding over Nederland is in 2015 voor het eerst nagegaan, op basis van een indeling in provincies. De nieuwe indeling in regio's zal vanaf 2016 basis zijn voor de rapportages aan het bestuur.

De gegevens over 2015 geven aan dat sommige provincies wat minder gebruik maken van de mogelijkheden van het Praktijkcentrum. In de PR 2016 werd extra aandacht besteed aan evenwicht in de voorlichting over het werk.

Aanvrager	Aantal aanvragen
GKv's Groningen	10
GKv's Friesland	4
GKv's Drenthe	11
GKv's Overijssel + NO-Polder	14

GKv's Gelderland + Flevopolder	16
GKv's Utrecht	6
GKv's Holland-Noord	11
GKv's Holland-Zuid	12
GKv's Zeeland + N-Brabant / Limburg	3
GKv classisaanvragen	4
NGK	2
CGK	2
PKN	2
Totaal kerken etc	97
Totaal organisaties	23
Totaal aanvragen	120

Kwaliteitszorg

De kwaliteitszorg is in 2015 opgezet op basis van een uitgangspuntennotitie die bij de start van het Praktijkcentrum was opgesteld en die kwaliteitszorg als integraal deel van het werk ziet. Opleiding, blijvende actualisering van kennis en kunde, begeleiding en collegiale consultatie binnen en buiten de organisatie en meting van tevredenheid bij gebruikers vormen de kern van de kwaliteitszorg.

De kwaliteit wordt geborgd via aparte vaste bijeenkomsten van onderzoekers, respectievelijk adviseurs, waarin het onderhanden werk besproken wordt; via opleiding van de medewerkers, zowel groepsgewijs als middels individuele opleidingsafspraken; via 6-wekelijkse individuele voortgangsgesprekken tussen de directeur (voor onderzoekers gedeeltelijk door het hoofd onderzoek) en de medewerkers; via meting van de tevredenheid van de gebruikers. Indien deze tevredenheidsmeting onder de 6,5 is wordt nader onderzoek gedaan. Dit heeft in de rapportageperiode drie keer plaatsgevonden.

Twee medewerkers hebben succesvol een master-graad gehaald. Twee medewerkers hebben succesvol nascholing gevolgd op kwantitatieve onderzoeksmethoden (inclusief beschrijvend een toetsende statistiek). Eén medewerker heeft een post-HBO-opleiding coaching gevolgd. Eén medewerker bereidt een HBO-master Pedagogiek: Leren en innoveren voor.

Medewerkers worden gestimuleerd om relevante congressen en symposia te volgen en om lid te worden van professionele netwerken, zoals bijvoorbeeld het Werkverband Kerkelijk Opbouwwerkers waarin docenten van universiteiten en hogescholen en professionals elkaar ontmoeten rond thema's. Een ander netwerk is Innov8, een netwerk van jongerenwerkers in kerken en christelijke organisaties. Een van de collega's is bestuurslid bij Kerklab, een netwerk van kerkplanters en missionaire werkers. Twee medewerkers hebben plaatsgenomen in het bestuur van de Werkgroep Waarderende Gemeenteopbouw. Een andere medewerker is lid van de ledenraad van de EO.

Overige bijdragen

Medewerkers van het Praktijkcentrum worden ook buiten de organisatie gevraagd om een bijdrage te leveren op grond van hun deskundigheid.

Eén medewerker is lid van een klachtencommissie in de sociale sector, een medewerker is lid van een vertrouwenscommissie ter ondersteuning van het werk van een predikant, een medewerker coacht als vrijwilliger een jongerenwerker, een medewerker is actief in het CGK-project 'geloof in het gezin', een medewerker is lid van het deputaatschap seksueel misbruik in kerkelijke relaties, een medewerker is lid van het deputaatschap M/V en ambt en neemt deel aan de visitatiecommissie van een classis.

Incidentele bijdragen werden geleverd aan een visitatie van een theologische opleiding, aan het schrijven van een nieuw landelijk opleidingsprofiel van een HBO-opleiding. Opbrengsten uit overige bijdragen worden niet apart vermeld in de staat van baten en lasten.

Vanuit het Praktijkcentrum wordt actief contact gezocht met verwante organisaties binnen en buiten het eigen kerkverband om zoveel mogelijk samen te werken en beperkte krachten te bundelen. Een voorbeeld is het eerder genoemde congres over de transitie binnen de kerken; er wordt deelgenomen in netwerken en er wordt contact opgebouwd met Toerusting 3.0 in de Nederlands Gereformeerde Kerken en incidenteel met medewerkers uit de Christelijke Gereformeerde Kerken op verwante posities. Een ander voorbeeld is het samenwerkingsproject 'Deel je leven!' van het Praktijkcentrum met het CGJO, NGJ en de diaconale steunpunten uit de NGK, GKv en CGK. Samen werken we aan een sterkere verbinding tussen diaconaat en jongeren in de gemeente. Voorlichting over de organisatie en het werk van het Praktijkcentrum werd gegeven aan een vertegenwoordiger van het seminarie van de Unie van Baptisten.

Afgeronde taken en meerjarenperspectief

De specifieke opdrachten genoemd in de taakstelling van de Generale Synode Ede 2014 zijn allen uitgevoerd. In algemene zin zijn de taakstellingen genoemd in het meerjarenplan 'Een Koninkrijk van Priesters' uitgevoerd en waar nodig toegespitst, gebundeld, nader uitgewerkt en geactualiseerd. In de jaarverslagen en in deze rapportage is daarvan verantwoording afgelegd.

De actualisatie van het huidig geldende meerjarenplan, in combinatie met verschillende nadere analyses en gesprekken met sleutelinformanten uit de kerken heeft geleid tot een nieuw meerjarenplan dat verderop in deze rapportage gepresenteerd wordt. Voor nu kan geconstateerd worden dat er vanuit de toename van inbedding in de kerken enerzijds en de verwachting van verdere doorwerking van allerlei veranderingen in de kerken anderzijds er voldoende aanleiding is om continuïteit in de behoefte aan het werk van het Praktijkcentrum te veronderstellen.

Nadere vraagstukken

Drie vraagstukken vergen nadere bezinning: de afstemming en stroomlijning van de dataverzameling; de formulering van onderzoeksvragen voor deputaatschappen; de ruimte voor impulsontwikkeling.

Afstemming en stroomlijnen dataverzameling

In de rapportageperiode heeft het Praktijkcentrum enkele keren overlegd met deputaatschappen en kerkelijke organen over de systematische verzameling van gegevens over de kerken en het functioneren van de kerken. Verschillende organen zijn daarmee belast of bezig, zoals het Diaconaal Steunpunt ten behoeve van het diaconaal functioneren, SKW ten behoeve van de personele en financieel-administratieve ondersteuning van gemeenten en de ANBI-registratie, deputaten kerkelijke lasten ten behoeve van de afstemming van financiële mogelijkheden van gemeenten en het kerkverband, deputaten administratieve organisatie waar het gaat over de lidmaatschapscijfers. En ook andere deputaatschappen verzamelen soms gegevens om meerjarenontwikkelingen in kaart te kunnen brengen. Een en ander kan onbedoeld leiden tot overbelasting van de druk op de lokale kerkelijke bureaus of administratieve organen, dan wel tot irritatie indien meerdere keren gelijke of vergelijkbare gegevens gevraagd worden. Afstemming en stroomlijning van de dataverzameling, waardoor de administratieve last voor de gemeenten beperkt blijft verdient aandacht. De positieve kant van deze stroomlijning en afstemming kan zijn dat gemeenten ook andere vragen kunnen stellen over ontwikkelingen die dan mogelijk eenvoudiger uit de landelijke dataverzameling afgeleid kunnen worden. Daarnaast speelt echter ook de vraag naar integriteit en privacy waar het de omgang met deze gegevens betreft: hoe bewaren we die, hoe gaan we zorgvuldig met deze gegevens om? Alle onderzoek heeft dergelijke zorgvuldigheid in acht te nemen.

Formulering van onderzoeksvragen voor deputaatschappen

In deze startperiode van het Praktijkcentrum is samengewerkt met verschillende deputaatschappen om onderzoek binnen de kerken te verrichten. Verantwoord onderzoek vergt een heldere onderzoeksvraag, naast een passend conceptueel en technisch ontwerp van het onderzoek. In deze eerste samenwerkingsperiode hebben de onderzoekers van het Praktijkcentrum en de deputaatschappen-opdrachtgevers daarin veel leerervaring opgedaan. Zeker met deputaatschappen met een langere bestaansduur is samenwerking daardoor veel gemakkelijker mogelijk. Een van de leerervaringen betreft de aanbeveling dat bij formulering van een onderzoeksvraag door de Generale Synode aan een deputaatschap een onderzoeker betrokken zou kunnen worden. Het doel hiervan is direct de samenhang tussen onderzoeksdoel, onderzoeksvraag, conceptueel model en technisch ontwerp op hoofdlijnen op elkaar af te stemmen. Daardoor zal naar verwachting efficiënter gewerkt kunnen worden, wat de nadere doordinking van de consequenties van onderzoekopbrengsten kan versterken.

Ruimte voor impulsontwikkeling

Zoals verderop nader zal worden toegelicht in het meerjarenperspectief vergt de huidige transitie binnen de kerken op sommige onderdelen ruimte om te impulsen te geven, bewegingen mogelijk te maken. Het kan dan gaan om ruimte ten aanzien van de vormgeving van de liturgie, maar ook om experimenteerruimte om samenwerking tussen verschillende (soms zeer) kleine gemeenten op andere manieren vorm te geven of om binnen classicaal of regionaal verband elkaar als gemeenten zo goed mogelijk te ondersteunen in de vormgeving van het christelijk gemeenschapsleven. De kerken zijn terecht bang voor ongecontroleerde wildgroei en uitholling van de kaders van de Bijbel, de belijdenissen en de eigen herkenbare tradities. Tegelijk bepleitten sprekers op het Krimp-congres voor openheid om vanuit de ruimte van de Bijbel, de kerkorde en de gereformeerde traditie in geloofsvertrouwen te zoeken naar passende vormen om individueel, binnen het gezins- en relatieverband, op lokaal kerkelijk en bovenlokaal kerkelijk niveau het leven als kind van God te leven. Dit soort bewegingsruimte, ook wel de ruimte om impulsen te onderzoeken op bruikbaarheid, kan echter niet dan met instemming en steun van het grotere kerkverband uitgevoerd en gefinancierd worden. Gerichte aandacht en steun vanuit landelijk en regionaal verband is wenselijk om met elkaar en van elkaar te leren.

Samenwerking andere deputaatschappen

Het Praktijkcentrum heeft met verschillende deputaatschappen hartelijk samengewerkt. Het betrof deputaatschappen-opdrachtgevers, zoals M/V in de kerk en M/Ven ambt, pastorale zorg aan doven en slechthorenden, ASMP, en kerkelijke eenheid.

Met andere deputaatschappen werd op verschillende manieren samengewerkt, zoals het generaal diaconaal deputaatschap inzake diaconale ontwikkelingen, deputaten financiën en beheer inzake het afleggen van verantwoording over het gevoerde beleid, deputaten administratieve organisatie over de gegevensverzameling en over het beheer van kerkelijke gegevens en direct aan de kerken verbonden websites (bijvoorbeeld de website www.homoindekerk.nl en de zogenaamde zoekerswebsite www.vragenovergelooven.nl).

Met het Steunpunt Liturgie is contact gezocht in het kader van het project 'Inspirerende erediensten' (subtitel: 'Samen zoeken naar een eigen kleur in liturgie'), ten behoeve van het ondersteunen van gemeenten in de liturgische vormgeving van de erediensten.

Met deputaten kerkorde, deputaten begeleiding en bemiddeling, de Theologische Universiteit Kampen wordt overlegd over de vormgeving van een *steunpunt kerkorde-vragen*. Vanuit het Praktijkcentrum is een medewerker aangewezen als contactpersoon voor kerkorde en kerkrechtvragen (zie Bijlage 7). Over de website www.homoindekerk.nl, die formeel niet valt onder het Praktijkcentrum, maar waarvoor het Praktijkcentrum wel de rapporterende instelling is, wordt separaat gerapporteerd in Bijlage 8.

Functioneren uitvoeringsorganisatie

Personele samenstelling

Conform de uitgangspunten in het businessplan is gekozen voor een personele samenstelling die de deelnemende organisaties en disciplines zo goed mogelijk weerspiegelt.

	Man	Vrouw
	5	7
Basisdiscipline bij aanstelling		
-Theoloog	3	4
-Sociale wetenschappen	2	3
Opleidingsniveau bij aanstelling		
-Universitair	5	4
-Hoger Beroeps Onderwijs	0	3
In dienst van		
-Praktijkcentrum	2	4
-hogeschool Viaa	2	2
-TU Kampen	1	0
Omvang		
-totaal fte's	2,5	2,5+
-waarvan via detachering	1,2	0,3+
-vacature detachering	0,2 fte uit TU Kampen	

Bij het Praktijkcentrum waren in de rapportageperiode drie promovendi actief, alle drie theoloog. Voor twee is de standplaats voor het dagelijks werk de Theologische Universiteit Kampen en voor de andere promovenda hogeschool Viaa.

In de rapportageperiode waren vanuit hogeschool Viaa derdejaars en vierdejaars studenten actief. Studenten uit de master-predikant opleiding van de Theologische Universiteit verzorgden leeronderzoeken waarbij een docent van de universiteit opdrachtgever was. 2^e jaars bachelorstudenten hogeschool Viaa-Academie theologie verzorgden onderzoek voor externe opdrachtgevers, eveneens als leeronderzoek.

Opleidingsniveau

De opleidingsniveaus van de medewerkers zijn verbonden met de aard en complexiteit van de te verrichten taken. In de tabel hierboven is de mix van opleidingsniveaus en disciplines aangegeven. Voor deze mix is gekozen om de breedte van de vraagstukken vanuit een multidisciplinaire optiek te kunnen benaderen, in overeenstemming met de gekozen wetenschappelijke en praktijktheoretische uitgangspunten van het Praktijkcentrum. Zoals al vermeld onder kwaliteitszorg hebben twee medewerkers een masterstudie afgerond als onderdeel van de aanstelling. Een medewerker startte in 2016 een master-opleiding, een andere medewerker volgde een langdurige masterclass coaching. Verschillende medewerkers bekwaamden zich in kwantitatief onderzoek en daarbij behorende beschrijvende en toetsende statistiek.

Gezien de grote ontwikkelingen binnen de kerken en de omringende samenleving kan verwacht worden dat permanente bij- en nascholing voor de medewerkers noodzakelijk zal zijn.

Mogelijk locatievraagstuk

In de komende rapportageperiode wordt meer helderheid verwacht over de consequenties van de vorming van de Gereformeerde Theologische Universiteit voor de samenwerking tussen de deelnemende organisaties, de samenwerking tussen verschillende instellingen die valorisatieactiviteiten uitvoeren voor of namens de Gereformeerde Theologische

Universiteit, en ten aanzien van de standplaatsen van de medewerkers en aangaande de locatie voor de bureauondersteuning van het Praktijkcentrum. De afspraken met hogeschool Viaa hoeven een dergelijk besluit niet te hinderen.

4 Verandering, vernieuwing en toewijding AD 2017 – 2020

Inleiding

Het kerkelijk leven en geloofsleven veranderen in een hoog tempo. In het meerjarenplan 'Een koninkrijk van priesters' dat aan de vorige synode werd aangeboden, werd daarover al een en ander opgemerkt. In de waarnemingen vanuit het Praktijkcentrum blijken de veranderingen die toen gesignaleerd werden zich verder door te zetten op allerlei gebieden. In dit hoofdstuk geven we nadere gegevens en analyses over die veranderingen. Samen vormen zij de grond voor de nieuwe beleidsuitgangspunten voor 2017 – 2020 van het Praktijkcentrum. Die beleidsuitgangspunten zijn aan het einde van deze rapportage verwerkt in de besluiten die aan de synode worden voorgesteld.

Waarnemingen

Geloven en kerk-zijn zijn de afgelopen jaren veranderd. Een kleine selectie van waarnemingen bij het Praktijkcentrum omvat onder meer:

Afnemende betrokkenheid. Zorgen over afnemende betrokkenheid. Vaak betekent dit niet dat gemeenteleden ongeloviger zijn geworden. Ze gedragen zich echter niet langer volgens de tot dusver gangbare praktijk (in theoretische termen: de set van betekenisconstructies) 'die we samen hadden afgesproken'. Een gevolg is dat er minder gemeenteleden 'beschikbaar' zijn om taken in de gemeente uit te voeren.

Kerkverlating. Diverse kerkenraden zien jonge gemeenteleden vertrekken, omdat die zich niet meer 'thuisvoelen' in de gemeente, hun 'geloofsbeleving' past niet meer bij de 'geloofsbeleving' in de gemeente waar ze lid van zijn. Het kan overigens zo zijn dat in een andere gemeente uit GKv-kerkverband, zo'n jongere wel gepast zouden hebben, maar van die gemeente was de jongere geen lid. De toegelaten 'graden van diversiteit' verschillen binnen gemeenten en tussen gemeenten.

Gemeenschap in de gemeenschap. Jongeren zoeken tegenwoordig een gemeenschap, geen organisatie. Een gemeenschap die tegelijkertijd iets kleinschaligs is en iets groots. Dit betekent iets voor de plaatselijke reeds gevestigde kerken. Maar/en het resulteert ook in diverse kleinere gemeenschappen hetzij binnen die gevestigde kerkelijke gemeenten, hetzij als nieuw initiatief daarnaast. Een fenomeen als het stadsklooster onderstreept dit, maar bijvoorbeeld ook huisgroepen waar alleen jongvolwassenen aan deelnemen.

Grenspenetratie. Tussen sommige gemeenten speelt het fenomeen 'grenspenetratie': gemeenteleden die in een bepaald geografisch 'werkgebied' wonen, sluiten zich niet meer aan bij de gemeente die voor dat werkgebied verantwoordelijk is, maar bij een naburige gemeente. Meestal omdat de geloofsbeleving van die gemeente wel past bij deze gemeenteleden en die van de 'geografisch eigen' gemeente (...) niet. De traditionele geografische orde binnen het kerkverband wordt minder als leidend ervaren.

Maken van uitzonderingen. Een vrouwelijk gemeentelid van een GKv-kerk in Nederland volgt een opleiding tot geestelijk verzorger. In dat kader moet ze praktijkervaring opdoen in het voorgaan in samenkomsten. Alhoewel het in GKv-kerken niet toegestaan is dat vrouwen preken, krijgt zij hiervoor toch toestemming. Deze uitzondering wordt gelegitimeerd door te stellen dat dit voorgaan onderdeel is van haar opleiding en daarom toegestaan want het houdt geen ambtelijk functioneren in.

Impasses. Een kerkenraad besluit niet langer te wachten op besluitvorming over 'Vrouw in het ambt' en stelt vrouwelijke ambtsdragers aan. Alhoewel de kerkenraad als hoogste orgaan formeel de ruimte heeft om dit te doen, heeft die kerkenraad zich tegelijk verplicht om zich aan landelijke afspraken te houden. De diversiteit die door het besluit ontstaat wordt niet toegekend door omliggende kerken. De gemeente die het besluit genomen heeft zoekt actief de verbinding met de omringende kerken, maar blijft tevens bij de eigen beslissing. De omringende kerken zoeken eveneens de verbinding, maar een aantal blijft ook bij zijn afwijzing van het besluit. Een impasse in het kerkverbandelijk samenleven is het gevolg.

Handelingsverlegenheid. Kerkenraden komen soms niet tot handelen, ook al is er best een beeld in welke richting de gemeente door moet groeien. Er is in zicht hoe de nieuwe (vaak structuur)zaken vorm te geven, maar het daadwerkelijk eigen maken en opnemen in cultuur en structuur is '2'. Taken moeten worden belegd en verwachtingen worden niet tijdig bijgestuurd. Zoiets leidt tot frustratie, afhakers, en i.p.v. vernieuwing en toewijding leidt het tot stagnatie en verwijdering.

Deze waarnemingen kunnen gemakkelijk worden aangevuld met andere, zoals een afnemend bezoek van de tweede eredienst, discussies over samenwonen en huwelijk, vragen rond de zondagsheiliging, de vormgeving van de liturgie en dergelijke. In meer abstracte zin gaat het over vragen van persoonlijke en gemeenschappelijke ethiek, over Bijbel-verstaan en Bijbel-gebruik, over oriëntatie op de eigenheid van de vrijgemaakte kerken of op een bredere groep christelijke kerken en gemeenten.

Naast deze vraagstukken van het dagelijks gemeentelijk leven worden de kerken geconfronteerd met krimp, met vergrijzing en ontgroening, met het ontstaan van 'witte vlekken' in de landelijke dekking van het aanbod van vrijgemaakte gemeenten. Soms worden dit soort vraagstukken opgevangen door samen te werken met gemeenten uit andere kerkgenootschappen, soms door samenvoeging van gemeenten en de zoektocht naar andere vormen om de evangelieprediking door te laten gaan, zoals in moderne vormen van huisgemeenten of preekplaatsen.

Tegelijk, bij al deze waarnemingen met een zeker zorgelijk karakter, verbaast steeds weer de diepe wens om tot een levend geloof in Jezus Christus te komen, om het leven in alle facetten een heilig leven te laten zijn, een grote behoefte aan de doorwerking van de heilige Geest in het zichtbaar worden van de vruchten van de Geest. Jonge mensen die hun geloof belijden, mensen die actief zijn in diaconaat in de wereld, in allerlei vormen van zorg voor kwetsbaren en vluchtelingen, mensen die nieuwe vormen zoeken om het evangelie te laten klinken 'op de straten van de grote stad'. Er is een grote behoefte om de Bijbel een meer directe plaats in het leven te geven, een verlangen naar diepe toewijding aan God in Christus. En er zijn nieuwe zaken die om een antwoord vragen, zoals de invoering van nieuwe technologie in de gezondheidszorg en de voortschrijding van de 7 x 24-uurs economie en ordening van de samenleving. En de vraag hoe ons te verhouden tot de islam enerzijds en de volledige onbekendheid met alles wat godsdienst is anderzijds.

In de rapportage aan de Generale Synode 2014 werden onderstaande grote bewegingen beschreven:

Trefwoord:	Van focus op:	Naar focus op:
Gerichtheid	Eigen gemeenteleden, in de gemeente ...	Mensen buiten de gemeente
Bindmiddel	Onderlinge loyaliteit en betrokkenheid op elkaar ...	Doen van goede dingen (in Woord & Daad) voor mensen die Jezus Christus nog niet kennen
Leiding	Coördinatie & organisatie ...	Vernieuwingsgezindheid & stimuleren van initiatieven
Belangrijk	Afspraken, regels, kerkorden en reglementen ...	Eerder de boodschap over (laten) komen dan strikte handhaving regels

Verschillen		(Nog) Meer ruimte voor verschillen van inzicht
Vastleggen	Precies vastleggen van leer- en geloofsvraagstukken ...	Instemming op belangrijke leerstukken & ruimte voor persoonlijke vrijheid & verantwoordelijkheid.
Accenten		(Nog) Meer accent op goede onderlinge relaties ondanks inhoudelijke verschillen.

In het symposium over krimpende kerken merkte emeritus hoogleraar Te Velde op dat het niet alleen maar gaat over structuurwijzigingen, maar om nieuwe visies die zich aan het ontwikkelen zijn, zij het dat de systematische doordenking daarvan volgens Te Velde wel meer aandacht zou mogen krijgen.

De vraag is of we al deze veranderingen in een samenhangend model kunnen weergeven en of zo'n model voor de kerken en het werk van het Praktijkcentrum dan aanknopingspunten voor beleid kan bieden.

Transities

De veranderingen die binnen de kerken aan de orde zijn, hebben een geheel eigen kerkelijke en geloofs-inkleuring. Tegelijkertijd weerspiegelen ze iets over de grotere veranderingen die in de westerse samenleving aan de orde zijn. De wensen tot meer lokale eigenheid, meer ruimte voor het gevoel, meer aandacht voor persoonlijke relaties en diepere zingeving, tot meer evenwicht tussen algemeen geldende regels en concrete maatwerk-oplossingen en dergelijke zijn zowel in de samenleving als in de kerken te herkennen. Bij transities die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen leidend tot krimp (zoals vergrijzing, wegtrekken van gemeenteleden in verband met werk of scholen voor de kinderen), spelen de kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen soms ook. Echter bij krimp spelen vooral de veranderende aantallen gemeenteleden (en daarmee de mogelijkheden om het kerkelijk leven in stand te houden) de centrale rol.

In de literatuur worden transities beschreven als de overgang van een stabiele en bekende situatie naar een nieuwe stabiele, maar nog (deels of helemaal) onbekende situatie. Grafische weergaven hebben daarbij vaak een S-curve, waardoor het lijkt of er ook sprake is van een verbetering: een oude, lagere, minder goede toestand verandert in een nieuwe hogere, betere toestand. Dat is echter niet de achterliggende gedachte. Het gaat er volgens transitie-onderzoekers om dat door allerlei veranderingen in ons bestaan en de wereld om ons heen we soms stappen moeten maken om weer aansluiting met de ontwikkelingen te krijgen, zodat er adequaat gehandeld kan worden.

Een voorbeeld van een transitie op persoonlijk niveau is die van kind naar volwassene via de fase van de adolescentie. In de adolescentie maken jonge mensen zich los uit bekende tradities en verbanden, proberen eigen wegen te zoeken, struikelen daar soms in, lopen soms vast, maar ontdekken ook veel nieuwe dingen. Iedere ouder weet dat de adolescentie soms met grote spanningen gepaard gaat, maar soms ook vooral een periode is van ontdekkingen en ontwikkelingen. En iedere ouder weet dat de uitkomsten in de volwassenheid niet per se vooraf te voorspellen zijn. Bekende voorbeelden van transities in het kerkelijk leven betreffen de introductie van de auto in brede kringen van de bevolking, waardoor reizen op zondag opnieuw doordacht moest worden. Of de invoering van moderne media (radio, televisie, internet etc.), die ineens een scala aan nieuwe mogelijkheden voor de evangelieverbreiding met zich meebracht.

Uitkomsten van transities

Transities gaan dus over de overgang van een bekende, maar niet meer goed passende, oude situatie, naar een nieuwe situatie. Die nieuwe situatie kan uiteindelijk verschillend uitpakken: de situatie kan veranderen in iets nieuws dat beter past; de verandering kan vastlopen; de verandering kan eindigen in een slechtere situatie. Van ieder van deze uitkomsten kennen we voorbeelden, op persoonlijk niveau, op gemeentelijk niveau en op het niveau van de kerken in hun geheel.

Op persoonlijk niveau kan een transitie leiden tot geloofsverlies: een kind dat het geloof kwijtraakt, een belijdend lid dat wegdrijft van de kerk na een echtscheiding. Veel gelovigen worstelen met het verdriet en de vragen die daarin meekomen. Een transitie kan ook leiden tot vastlopen: een jongvolwassene die blijft worstelen met zichzelf, met de relatie tot God, met de verhouding tussen wetenschap en geloof, met de uitdagingen van een carrière en actief lid zijn van een kerkelijke gemeente. Sommige dilemma's lijken dan bijna onoplosbaar. Een transitie kan ook leiden tot een nieuwe, verbeterde stabiele situatie. Een gelovige die door deelname aan opwekkingsbijeenkomsten de liefde van God ontdekt en in het eigen leven kan laten doordringen, een bekering uit een gevangenschap van een verslaving, een gezin dat door Bijbelstudie Gods trouw en grootheid toenemend gaat ontdekken.

Op het niveau van de gemeente kan een transitie ook tot verschillende gevolgen leiden. Een gemeente kan helemaal opbloeien, een nieuw en verrijkt geloofs-belijden ontwikkelen door de invoering van andere liederen en liturgieën, een andere woordkeus van de predikant, nieuwe manieren om het gemeentelijk samenleven vorm te geven (kringen, miniwijken, missionaire activiteiten, diaconaal aanwezig-zijn in een wijk). Een gemeente kan bij het doordenken en doorspreken van veranderingen vast lopen in angst voor het verlies van eigenheid of in conflicten over een goede koers of in twijfel en onvermogen hoe iets nieuws vorm te geven. Een gemeente kan een transitie wel willen inzetten, maar niet kunnen afronden door gebrek aan gaven in de gemeente of door (plotselinge) krimp door externe omstandigheden.

Op het niveau van het kerkelijk samenwerken kan een toename van diversiteit leiden tot een identiteitscrisis binnen het landelijk kerkverband, waarbij heikle thema's maar niet tot een oplossing komen. Er kunnen grotere aantallen kerken of gemeenteleden weggaan, waardoor de continuïteit van het kerkverband onder druk komt te staan. Maar er kan ook nieuw elan ontstaan, nieuwe vreugde over de verlossing uit genade, nieuw herkennen van geloofsgenoten in andere kerkverbanden.

Beïnvloedbaarheid van transities

Uitkomsten zijn deels te beïnvloeden, deels afhankelijk van concrete omstandigheden waaronder een transitie zich voordoet, altijd afhankelijk van God die Zijn eigen weg gaat met mensen en met de kerk. Maar ze zijn ook deels niet te beïnvloeden, niet te voorspellen, onderworpen aan de gebrokenheid en aan de zonde en het kwaad. Soms kan een gemeente na een forse crisis herstarten, opnieuw beginnen. Soms moet een kleine, sterk gekrompen gemeente een heel nieuwe vorm vinden als preekplaats of huisgemeente. Soms moet de kracht van een mega-gemeente ingeperkt worden om de verbinding met kerken in de regio niet te verliezen. Transities vragen in ieder geval veel. Op persoonlijk niveau, voor een gemeente als geheel, maar ook voor de leidinggevend en vrijwilligers in gemeenten en op het niveau van het kerkverband. Geestelijk leidinggeven, dat wil zeggen bij alles voor ogen houden dat de gemeente voor het aangezicht van de Heer staat en dat de zegen op het werken en zoeken van de Heer moet komen, staat dan boven organisatorisch leidinggeven. Maar goed organisatorisch leidinggeven is een belangrijke kracht om een geestelijke verandering ook door te laten gaan op alle levensterreinen.

In 'de tussentijd' nieuw leven in Christus

De periode waarin de oude dingen langzaam aan verdwijnen en de nieuwe situatie nog onhelder is, noemen we 'de tussentijd' (in vaktermen de periode van de liminaliteit). Wat ons daarover opvalt is dat kerken speciaal aandacht vragen voor de noodzaak om de verbinding met God dan te zoeken en te ontwikkelen. Bijbelstudie, gebed, lofprijzing, viering van de genadegaven in doop en avondmaal, persoonlijke toewijding aan Christus, aandacht voor de dagelijkse bekering, gebed om vernieuwing door de heilige Geest zijn de centrale taken in de tussentijd. Belangrijk is dat er ruimte is om, in de vrijheid die door Gods leiding aanwezig komt, met elkaar te oefenen in nieuwe vormen, manieren van gemeente-zijn. Op het niveau

van de gemeenschap te vieren, danken, onderwijzen, verkondigen, uitdelen in en buiten de geloofsgemeenschap. Dat we elkaar impulsen geven om het geloofsleven nieuw leven in te blazen en nieuwe dynamiek te geven, experimenten zonder je vast te leggen dat een experiment voor iedereen hetzelfde effect moet hebben. Eerbied ontwikkelen voor de verscheidenheid van gaven en leren genieten van de veelkleurige rijkdom van Gods kinderen zijn in de tussentijd de stappen die gedaan moeten worden om uit te zoeken hoe de nieuwe situatie kan worden.

Veranderingen spreken sommige mensen en gemeenten aan, sommigen maken ze mee omdat 'het nu eenmaal zo gaat', nog weer anderen vermijden ze het liefst of zien er geen noodzaak toe. Een gemeente in een grote stad krijgt op een andere manier met de transitie te maken dan een gemeente op het platteland, een kleine gemeente anders dan een grote, een studentengemeente anders dan een gezinsgemeente. In literatuur over veranderingen en vernieuwingen wordt gesproken over een bandbreedte tussen 'innovators' en 'laggards', tussen 'vernieuwers', 'voorlopers' en 'achterblijvers', 'treuzelaars'. Eigenlijk wordt daarmee verandering en vernieuwing tot de norm. In de christelijke gemeenten is de norm ook 'verandering' en 'vernieuwing', maar dan in de betekenis van vernieuwing door de heilige Geest, in Christus' woorden: wedergeboorte door water en Geest. Het gaat om afsterven van de zondige natuur en opstaan van de nieuwe mens, om dagelijkse bekering, dagelijks je kruis op je nemen en Christus volgen. Transitie in de gemeente en de kerken zijn daarmee geen zaak van 'vernieuwing' of 'behoudend-zijn', van 'modern' of 'conservatief'. Ook in gemeenten waarin niet sprake is van een transitie in theoretische zin is vernieuwing van het hart naar Christus aan de orde. En in gemeenten waarin veel sprake is van transitie is de vernieuwing primair de vernieuwing van het hart in Christus Jezus.

Consequenties voor de taken van het Praktijkcentrum: toerusting en advies

Vernieuwing is overal aan de orde en iedere gemeente is dus in zekere zin in vernieuwing. De context zal een belangrijke rol spelen voor de wijze waarop de transitie verloopt en de uitkomsten kunnen verschillend zijn. Dit is van betekenis voor de manier waarop het Praktijkcentrum de kerken wil ondersteunen.

Voor de 'tussentijd'

Het Praktijkcentrum zal Bijbelstudiematerialen en –werkwijzen vormgeven en de ondersteuning bij het werken daarmee. Zo worden gelovigen en gemeenten gediend in de vernieuwing van het leven met Christus. Verder zal het Praktijkcentrum gemeenten helpen in de bezinning op waar zij staan en waar zij naar toe willen ontwikkelen in het licht van de eigen mogelijkheden en concrete context. Het gaat dan om bezinning op de toekomst van lokale gemeenten en op classicaal niveau. Daarnaast kan het Praktijkcentrum bijdragen aan het ontwerpen en uitvoeren van (kleinere of grotere) impulsen om gemeenten te helpen bij het doorlopen van veranderingen, zodanig dat kerkenraden, gemeenteleden en predikanten dit proces gedoseerd en gezamenlijk kunnen doorlopen. Dit 'algemeen-geldende' aanbod zal een aanzienlijk deel van de activiteiten van het Praktijkcentrum uitmaken, daar voor alle situaties de verbinding met De Bron, onze Heer en Heiland Jezus Christus het leven vormt.

Bij verlies en opheffen

Indien de transitie niet lukt of er sprake is van krimp die verder voortzetten van het gemeentelven onmogelijk maakt, kan het Praktijkcentrum helpen bij het opstellen van nieuwe initiatieven, overgangsafspraken met andere gemeenten en binnen de classis. Daarbij zal dan soms nauw met Steunpunt Kerk en Werk (SKW) samengewerkt moeten worden betreffende werkgeversverantwoordelijkheden, soms met het Diaconaal Steunpunt (bijvoorbeeld als de financiële ondersteuning van afhankelijke personen in gevaar zou kunnen komen). Een missionaire insteek, het ontwerpen van nieuwe modellen voor gemeente-zijn en een activerende benadering door het Praktijkcentrum staan daarbij centraal. Naar verwachting zal in de komende jaren meer aandacht naar deze activiteiten gaan.

Bij vastlopen

In geval een gemeente vastloopt zal samengewerkt kunnen worden met Deputaten Begeleiding & Bemiddeling, met Deputaten Kerkrecht & Kerkorde en relevante classisdeputaten en -consulenten en eventueel Steunpunt Kerk en Werk en Diaconaal Steunpunt. De begeleiding bij (permanent) conflict is niet in eerste instantie als taak aan het Praktijkcentrum opgedragen, dus de inzet zal beperkt zijn en dan nog onder leiding of in nauwe samenwerking met bovengenoemde deputaatschappen. Deze advisering is voor het Praktijkcentrum 'incidenteel aan de orde'. Op dit onderwerp worden 'zware, zeer ervaren' adviseurs ingezet. Mogelijk zouden de nieuwe 'interim-predikanten' hierbij een rol kunnen spelen.

Bij vernieuwing

Voor de ondersteuning bij vernieuwing zal het Praktijkcentrum vooral 'op maat' werkzaamheden uitvoeren voor gemeenten of classes. Het gaat dan om het op maat ontwerpen en implementeren van nieuwe gemeentemodellen, andere samenwerkingsstructuren tussen kerkenraad en gemeenten en andere modellen om de inzet van predikanten en andere professionals zo goed mogelijk conform hun roeping en deskundigheid te borgen. Het gaat dan verder om zaken als liturgische vormgeving en ondersteuning van de persoonlijke en gezamenlijke spiritualiteit. Om passende samenwerkingen op het terrein van diaconaat en missionaire aanwezigheid en om passende samenwerkingen binnen de regio en binnen de kerkverbandelijke structuren. 'Op maat' zal daarbij samengewerkt worden met betrokken deputaatschappen en collega-instellingen als het Diaconaal Steunpunt, SKW en instellingen binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Naar verwachting zal het tweede grote deel van de inzet van het Praktijkcentrum liggen op deze begeleiding van gemeenten 'op maat'.

Consequenties voor de taken van het Praktijkcentrum: onderzoek

Het onderzoek van het Praktijkcentrum zal zich richten op vier hoofdelementen van het transitieproces.

- Welke ondersteuning is nodig bij hanteren van de 'tussentijd'?
- Hoe houd je het vol met elkaar, hoe voorkom je dat je elkaar kwijtraakt in de zoektocht?
- Welke modellen zijn mogelijk en passend voor het geven van 'impulsen' en bij het 'op maat' vormgeven van het christelijk gemeentelven en kerkverbandelijk samenleven?
- Welke vormen van begeleiding bij 'verlies/opheffen' en/of herstart zijn passend en wanneer lijken welke vormen bruikbaar?

Dat onderzoek zal zoveel mogelijk gedaan worden in samenspraak met en onder leiding van betrokken of daartoe aangewezen deputaatschappen. Het onderzoek zal daarbij aansluiten bij de onderzoeksagenda van de Theologische Universiteit Kampen – vakgroep Praktische theologie, in het bijzonder betreffende 'Gemeentemodellen' en 'Liturgie en geloofsleven'. Het onderzoek zal tevens aansluiten bij de onderzoekagenda van hogeschool Viaa – Academie theologie, in het bijzonder betreffende 'vormen van gemeente-zijn'.

Als het gaat om de mogelijke transitie-uitkomsten kan naast een open benadering met onderzoek naar gemeentemodellen, liturgie en dergelijke (zie boven) ook gedacht worden aan een meer scenarioachtige benadering. Kerken en classes kunnen hiermee gediend worden in het zoeken naar richting binnen de eigen lokale en regionale context.

Bekostiging advies en onderzoek

De bekostiging van het advieswerk zal plaatsvinden conform de afspraken gemaakt bij de start van het Praktijkcentrum, dat wil zeggen op basis van een quotum en een uurtarief voor de kerken die dienstverlening afnemen.

De bekostiging van de productontwikkeling en daarbij behorende ondersteuning zal plaatsvinden in samenwerking met uitgevers en kerkelijke of particuliere partners of financiers (zoals bijvoorbeeld het Steunfonds Praktijkcentrum), waarbij fondsen kunnen

worden geworven voor de ontwikkeling van producten en diensten en de exploitatie plaats moet vinden op basis van break-even-tarifieringen.

De bekostiging van het onderzoek zal in principe plaatsvinden door de opdrachtgevers van onderzoek. Het is echter ook zo dat een Generale Synode soms zelf verantwoordelijkheid moet nemen om bepaalde vraagstukken te laten onderzoeken. Onderzoek naar 'impulsen' en nieuwe gemeentemodellen en 'herstart'-modellen behoort tot dit soort onderzoek omdat dit soort onderzoek en ontwikkeling vaak een onzekerheidsmarge heeft omtrent de uiteindelijke innovatieve kracht. Speciale onderzoeksopdrachten van de Generale Synode en daartoe geoormerkte bekostiging kan noodzakelijk zijn om dit op langere termijn haalbaar te laten blijven.

Afsluiting

In het nieuwe meerjarenplan gaat het dus steeds om vier centrale vraagstukken: de waarden waar de kerken voor staan en waardoor zij in Christus geleid worden; de concrete tijdgeest en de manifestaties daarvan in het persoonlijk en gemeentelijk en kerkverbandelijk leven; de technische en sociale omwentelingen waar de samenleving en daarmee ook de kerken geconfronteerd worden en die naar verwachting in de komende jaren alleen maar zullen toenemen; de concrete context van Nederland en de daarbij optredende regionale verschillen en verschillen tussen stad en platteland in vraagstukken en tempo. Het gaat om duiding en bewustwording van deze vier vraagstukken, doordenken van de consequenties voor gelovigen, gemeenten en kerkverband en de inbedding in concrete activiteiten voor ondersteuning en begeleiding en toerusting van gemeenten, gelovigen en studenten die als professionals daarin een taak gaan krijgen.

Centraal daarin staat de missie van het Praktijkcentrum: kerken helpen keuzen te maken voor Gods aangezicht.

5 Nieuwe opdracht

Inleiding

Aan de synode wordt voorgesteld het Praktijkcentrum te continueren met structurele en incidentele taken, een enkele taak in overleg met het betrokken deputaatschap voort te zetten tot afronding, de instructie te continueren en een passend budget ter beschikking te stellen.

Structurele taken

Het bestuur van het Praktijkcentrum stelt voor het Praktijkcentrum te continueren conform het besluit van de Generale Synode Ede 2014-2015, artikel 46, met als grond dat het Praktijkcentrum voldaan heeft aan de opdracht in artikel 46 en tevens heeft getoond een voorziening te zijn die door de kerken benut en gewaardeerd wordt voor de ondersteuning en opbouw van het kerkelijk leven.

Als uitwerking van de opdracht wordt voorgesteld dat bij het formuleren van onderzoeksopdrachten door de synode voor deputaatschappen, uit te voeren door het Praktijkcentrum, een medewerker van het Praktijkcentrum betrokken wordt bij de formulering van de voorlopige onderzoeksvraag, ten einde een zo helder mogelijk inzicht in de opbrengst te ontwikkelen en een zo dekkend mogelijke financiering te kunnen vaststellen. Grond daarvoor zijn de ervaringen dat er veel tijd nodig is om een goede onderzoeksvraag te formuleren, waardoor de beschikbare financiële middelen en de soepele procesgang soms onder druk komen te staan.

Het Praktijkcentrum toestemming te verlenen het werk uit te voeren op basis van de meerjarenschets in deze rapportage, met als concretisering de genoemde programmalijnen en een jaarlijkse uitwerking in activiteiten in afstemming met de kerken en de partners Theologische Universiteit Kampen en stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool. Grond is

de instemming met het gepresenteerde perspectief in dit meerjarenplan en de noodzaak om dicht bij de actualiteit van de kerken een jaarlijkse concretisering te formuleren.

Regulier overleg tussen het Praktijkcentrum en Deputaten Financiën & Beheer te voeren conform de ondertussen ontwikkelde frequentie. Als grond daarvoor geldt de continuering van de ontwikkelde, heldere, overleg structuur waardoor inhoudelijke keuzen en inzet van financiële middelen steeds in evenwicht op hun beleidsconsequenties besproken kunnen worden.

De samenwerkingstaakstelling met het Generaal Diaconaal Deputaatschap te continueren en te blijven streven naar afstemming in activiteiten en doelgroepen. Als grond daarvoor geldt de directe betrokkenheid van beide organen bij de dagelijkse ondersteuning van het werk in en namens de gemeenten van Christus.

Een gerichte opdracht te formuleren om samenwerking te zoeken met vergelijkbare organen in de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken en de meerdere vergadering van die kerken te vragen soortgelijks te doen naar hun ondersteuning- en toerustingsorganen. Grond voor dit besluit is verdere optimalisering van de inzet van mensen en middelen in de drie kerkgenootschappen die ook op andere terreinen al intensief met elkaar samenwerken.

Het Praktijkcentrum in het bijzonder op te dragen de programmalijn aangaande ondersteuning en toerusting van kerken en gemeenteleden op missionaire activiteiten en missionaire aanwezigheid in de komende jaren bij de kerken onder de aandacht te brengen. Grond is de wens van de synode om de verkondiging van het evangelie in de publieke ruimte zo goed mogelijk te ondersteunen door niet alleen specifieke broeders en zusters, maar in principe alle gemeenteleden daartoe toe te rusten.

Het Praktijkcentrum in overleg met de Theologische Universiteit en stichting Viaa - Gereformeerde Hogeschool enkele experimenten te laten ontwerpen op het terrein van nieuwe vormen van gemeente-zijn (bijvoorbeeld in een huisgemeenten-structuur of een preekplaats-structuur) en liturgisch handelen (bijvoorbeeld andere vormen van preken en Bijbelstudie, andere vormen van inzamelen van gaven) die recht doen aan de vraagstukken van kleine en steeds meer krimpende gemeenten in gebieden in Nederland waar het evangelie niet meer regulier gepreekt wordt, deze experimenten in gezamenlijkheid met lokale gemeenten / groepen gemeenteleden voor te bereiden, uit te voeren, te evalueren vanuit bijbels perspectief.

Incidentele taken

In het meerjarenplan en in de valorisatienotitie die is opgesteld in het kader van de vorming van de Gereformeerde Theologische Universiteit is aangegeven dat steunstructuren voor Bijbelstudie door gemeenteleden in de laatste decennia zijn verdwenen. Het Praktijkcentrum wordt opgedragen, in samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Christelijke Gereformeerde Kerken en derde partijen, nieuwe vormen van ondersteuning te ontwikkelen voor regelmatige Bijbelstudie door onderscheiden groepen in de gemeente. De synode stelt daartoe aanvullende gelden ter beschikking met een maximale omvang van € 10.000,00 (zijnde financiering voor 0,1 fte gedurende de periode tot de volgende Generale Synode), na goedkeuring van Deputaten Administratieve Ondersteuning aan de hand van een marginale toetsing op doelen en procesgang, vrij te geven door Deputaten Financiën & Beheer.

Nieuwe onderzoeksprojecten ten behoeve van deputaatschappen/ deputaten

Het Praktijkcentrum op te dragen taken ten dienste van andere deputaatschappen te verrichten, indien daartoe door de synode wordt besloten, onder toekenning van geoormerkte gelden voor die taken.

Aanvullende vraag

Zoals in Bijlage 7 nader wordt toegelicht wordt vanuit verschillende betrokken instellingen en deputaatschappen, onder leiding van de Theologische Universiteit, gepleit voor het instellen van een adviesplatform kerkrecht en kerkorde. Het Praktijkcentrum is in dat

voorstel een van de instellingen zijn die een loketfunctie moet gaan vervullen voor de beantwoording van vragen en de toerusting van ambtsdragers. Daartoe wordt een geormerkt budget gevraagd van € 20.000 (zijnde financiering voor 0,2 fte gedurende de periode tot de volgende Generale Synode).

Wijziging in de instructie

De synode brengt geen structurele wijzigingen aan in de instructie zoals vastgesteld door de Generale Synode Ede 2014 – 2015.

Budget

Het structurele budget wordt gehandhaafd op € 300.000 met indexering conform inflatiecijfers zoals gepubliceerd door het Ministerie van Economische Zaken. Daarnaast wordt totaal €30.000 geormerkte gelden gevraagd. De totale aanvraag aan budget komt daarmee op €330.000 per jaar.

6 Financiën

Het Praktijkcentrum is gestart op 1 september 2013. Vanaf het eerste volledige boekjaar 2014 is een positief exploitatieresultaat zichtbaar. Hierdoor kon een beperkt weerstandsvermogen worden gevormd en kunnen liquiditeitsschommelingen worden opgevangen. Er is daarmee geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot het opnemen van een startkapitaal. Deze trend zet naar verwachting door tot en met het jaar 2017. Het Praktijkcentrum wordt voor een belangrijk deel gefinancierd door quota vanuit de Gereformeerde kerken. De afgelopen jaren bedroeg het quotum respectievelijk: over 2013 € 116.700 (september – december), over 2014 € 350.000 en over 2015 € 300.000. Het quotum bedroeg in deze jaren gemiddeld 68% van de totale opbrengsten. Daarnaast worden opbrengsten gegenereerd uit onderzoeksprojecten en dienstverlening aan kerken (26%) en derde geldstromen (6%). De directe kosten voor onderzoek worden volledig door opdrachtgevers betaald. De dienstverlening die grotendeels uit advies- en begeleidingstrajecten bestaat, wordt via vaste tarifiering bij gebruikers in rekening gebracht. Deze opbrengsten zijn niet kostendekkend, het quotum blijft nodig om dienstverlening aan kerken en andere gebruikersgroepen mogelijk te maken. Zoals gezegd, behoefde in de opstartfase van het Praktijkcentrum geen gebruik te worden gemaakt van de door de GS beschikbaar gestelde startfaciliteit van € 100.000. Over de jaren 2018-2020 wordt aan de kerken jaarlijks een quotum gevraagd van € 300.000. Dit betekent dat de bijdrage vanuit het quotum in deze periode zal dalen naar 62% van de totale exploitatie. De ambitie bestaat om het aantal in te zetten uren voor dienstverlening en onderzoek te optimaliseren en meer kerken te bereiken. Deze optimalisatie is niet een-op-een te vertalen naar hogere opbrengsten. De opbrengsten voor onderzoek en dienstverlening worden uit voorzichtigheid begroot op 26%, dat betekent een beperkte groei ten opzichte van 2015 en 2016. Vanuit derde geldstromen wordt de opbrengst geschat op gemiddeld 12%. De inzet van human capital is de grootste kostenpost voor het Praktijkcentrum. In de afgelopen jaren bedroeg deze post 83% van de exploitatie, waarvan gemiddeld 61% aan werknemers in loondienst en 22% voor inleen van directie en onderzoekers bij hogeschool Viaa. De overige instellingskosten zijn met 17% relatief laag.

Jaarrekeningen inclusief jaarverslagen

De jaarrekeningen zijn, evenals de jaarverslagen, te vinden op de website van het Praktijkcentrum www.Praktijkcentrum.org. De jaarrekeningen worden gecontroleerd door Vivan Accountants te Kampen. Over de jaren 2013-2015 is een controleverklaring afgegeven. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd van het gevoerde beleid en de financiële consequenties daarvan.

Personeel

De doelstelling van het Praktijkcentrum wordt vormgegeven door een klein interdisciplinair team van medewerkers met een omvang van 5,5 fte in 2015. Deze minimale formatie is nodig om de voorkomende functies in te vullen. De ondersteunende functies zijn in 2015 teruggebracht van 23% naar 14% van de totale omvang. Ondanks de geringe omvang van de formatie wordt getracht flexibiliteit in inzet voor zowel advisering als onderzoeksprojecten te realiseren, zodat taken ook door anderen kunnen worden overgenomen. De training en scholing van medewerkers is gericht op het behalen van het benodigde kennisniveau en het ontwikkelen van competenties, zodat zij optimaal kunnen worden ingezet op de vier programmalijnen.

Meerjarenbegroting 2018 - 2020

Opbrengsten

Om de doelstelling van het Praktijkcentrum te halen, is in de afgelopen jaren binnen de vijf programmalijnen een breed palet aan werkzaamheden ontwikkeld, waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan. De in het rapport aangegeven ontwikkelingen bepalen de context waarbinnen het Praktijkcentrum in de toekomst haar werk zal doen. Het meerjarenplan beschrijft de vier centrale vraagstukken waarvoor kerken worden geplaatst en waarin het Praktijkcentrum hun ook de komende jaren wil begeleiden. Hierbij is de centrale missie van het Praktijkcentrum: kerken helpen keuzen te maken voor Gods aangezicht.

Onderzoek is onontbeerlijk voor goede dienstverlening aan kerken en zal zich de komende jaren richten op de hoofdelementen van het transitieproces binnen kerken, zoals genoemd in het rapport. De verwachte bijdrage vanuit onderzoeksprojecten wordt in de meerjarenbegroting over de periode 2018-2020 jaarlijks geschat op 12% van de exploitatie, dat is rond de € 60.000. Met betrekking tot de opbrengsten uit dienstverlening aan en onderzoek voor kerken wordt een beperkte groei begroot. Het Praktijkcentrum zet in op een goed beheer van relaties met bestaande klanten. De bijdrage uit deze activiteiten worden begroot op 26%.

Kosten

Het begeleiden van kerken in transitie vraagt om betrokken en creatieve medewerkers, die in staat zijn op een innovatieve manier om te gaan met voorkomende vraagstukken. Begeleiding, training en scholing van deze medewerkers zijn nodig om de kwaliteit van dienstverlening te verhogen of tenminste op peil te houden. De kosten van inzet en ontwikkeling van medewerkers zijn voor de jaren 2018-2020 begroot op basis van de aangegeven minimale formatie, rekening houdend met de bepalingen in de geldende cao. De kosten voor inzet en ontwikkeling van personeel worden begroot op gemiddeld 86% van de totale kosten.

Kosten voor huisvesting zijn relatief laag. Zolang het Praktijkcentrum gehuisvest is in het gebouw van hogeschool Viaa, worden deze begroot op 3% van de totale kosten. Komende jaren wordt blijvend geïnvesteerd in communicatie met de doelgroep, waarbij prioriteit ligt bij het onderhouden van relaties. Dit betekent dat op PR en automatisering niet bezuinigd wordt. Deze en overige kosten worden over 2018-2020 begroot op 11% van de totale kosten. De meerjarenbegroting is verstrekt aan deputaten Financiën & Beheer en ter beschikking gesteld aan de leden van de Generale Synode 2017.

Begroting PraktijkCentrum voor GS 2018-2020

Grooting Praktijkcentrum voor GS 2018-2020												
	Begroting GS 2018			%	Begroting GS 2019			%	Begroting GS 2020			%
BATEN												
1. Quota	330.000		65%		330.000		64%		330.000		63%	
2. Dienstverlening en onderzoek	100.000		20%		110.000		21%		120.000		23%	
3. Project Follow-up jeugdcatechese	15.000		3%		15.000		3%		15.000		3%	
4. Derde geldstroom/giften	60.000		12%		60.000		12%		60.000		11%	
TOTAAL BATEN	505.000		100%		515.000		100%		525.000		100%	
LASTEN												
Personeelskosten												
5. Medewerkers in dienst / op loonlijst												
lonen en salarissen	190.234				194.990				199.865			
sociale lasten	34.366				35.225				36.105			
pensioenpremies	17.449				17.885				18.332			
woon-/werkverkeer	7.767				7.961				8.160			
AF: terugontv. zwangerschap-/ziektégelden	0	249.815	49%		0	256.061	50%		0	262.462	50%	
6. Geoomerkte projecten												
a. opbouw structuur bijbelstudieondersteuning	10.000				10.000				10.000			
b. loket kerkrecht/kerkorde	20.000	30.000	6%		20.000	30.000	6%		20.000	30.000	6%	
7. Personeelskosten directeur	46.500		9%		47.700		9%		48.800		9%	
8. Inzet personeel VIAA en TU												
onderzoekers vanuit de VIAA	67.500				69.000				70.725			
onderzoekers overig	2.600				2.700				2.800			
onderzoeker vanuit de TU	0	70.100	14%		0	71.700	14%		0	73.525	14%	
9. Inzet derden												
inhuur medew. PR/communic.	5.300				5.400				5.500			
inhuur fin.adm./projectcontroller	17.100				17.400				17.700			
inzet freelancers uitvoering advieswerk	2.000				2.000				2.000			
inleen personeel voor innovatie	0	24.400	5%		0	24.800	5%		0	25.200	5%	
10. Overige personeelskosten												
ziekteverzuimverzekering/arbo	5.700				5.800				5.900			
deskundigheidsbevordering	8.000				8.500				9.000			
aanloopkosten/extra opleidingen	0				0				0			
wervings-/overige personeelskosten	1.000	14.700	3%		1.000	15.300	3%		1.000	15.900	3%	
Totaal personeelskosten	435.515		86%		445.561		87%		455.887		87%	
11. Huisvestingskosten	16.300		3%		16.700		3%		17.100		3%	
Overige lasten												
12. Directe lasten												
reiskosten adviseurs/accomm./drukwerk public.	9.500		2%		10.000		2%		10.500		2%	
13. PR en website												
kosten website / advertenties	10.000		2%		10.000		2%		10.000		2%	
14. Administratie-/beheerlasten												
reis-/vergaderkosten bestuur deputaten	3.000		1%		3.000		1%		3.000		1%	
kantoormiddelen/netwerk/telefoon	26.000		5%		26.700		5%		27.300		5%	
overig / afronding	1.000		0%		1.000		0%		1.000		0%	
TOTAAL LASTEN	49.500		10%		50.700		10%		51.800		10%	
BATEN -/- LASTEN	501.315		99%		512.961		100%		524.787		100%	
BATEN -/- LASTEN	3.685		1%		2.039		0%		213		0%	
15. Financieel resultaat, rente / bankkosten	0		0%		0		0%		0		0%	
OVERSCHOT / TEKORT	3.685		1%		2.039		0%		213		0%	

Advies deputaten financiën en beheer

Het advies van DFB wordt later separaat toegestuurd.

1. Opdracht synode van Ede 2014.
2. Voorstel nieuwe opdracht.
3. Samenstelling van het deputaatschap, rooster van aftreden en eventuele wisselingen in het deputaatschap gedurende de verslagperiode. Ook geeft u aan wie samenroeper is en (eventueel) wie zorgt voor het secretariaat.
4. Instructie(s).
5. Jaarverslagen (alleen in de verwijzing naar de plaats waar deze zijn te vinden op de website.
6. Managementversie hoofdstuk Transitie
7. Loket Kerkrecht en Kerkorde
8. Rapportage Werkgroep Homo in de kerk
9. Bestuursbenoemingen: voorstel

Artikel 49*Praktijkcentrum***Materiaal**

1. rapport stuurgroep Praktijkcentrum (TU, OOG, GH) (10-03-2014) met bijlagen;
2. advies F&B over rapportage OOG/PC (30-05-2014).

Besluit 1:

- a. over te gaan tot de oprichting van een 'Praktijkcentrum Gereformeerde Kerken' met de doelstellingen zoals beschreven in het rapport van de stuurgroep Praktijkcentrum;
- b. voor het Praktijkcentrum de rechtsvorm te kiezen van een zelfstandig onderdeel van de Gereformeerde Kerken, zoals voorzien in art. 2:2 van het Burgerlijk Wetboek en in overeenstemming met art. E68 van de kerkorde;
- c. het Statuut van het Praktijkcentrum vast te stellen;
- d. kennis te nemen van het door de stuurgroep Praktijkcentrum geredigeerde Reglement van het Praktijkcentrum;
- e. de stuurgroep Praktijkcentrum op te dragen tijdelijk alle bestuurstaken waar te nemen tot het tijdstip waarop het bestuur in functie treedt;
- f. over te gaan tot benoeming van drie bestuursleden vanuit de kerken zodra dit praktisch mogelijk is;
- g. mandaat te geven aan het college van bestuur van de Theologische Universiteit tot benoeming van een lid van het bestuur van het Praktijkcentrum vanuit de Theologische Universiteit;
- h. mandaat te geven aan het college van bestuur van de Gereformeerde Hogeschool tot benoeming van een lid van het bestuur van het Praktijkcentrum vanuit de Gereformeerde Hogeschool;
- i. in te stemmen met de programmalijnen voor onderzoek en advisering en het bestuur opdracht te geven die verder uit te werken;
- j. in te stemmen met de programmatische samenwerking van het Praktijkcentrum met het Generaal Diaconaal Deputaatschap;
- k. de kerken te adviseren een contactpersoon aan te wijzen, bij voorkeur te combineren met de contactpersoon voor de Theologische Universiteit, om adequate uitwisseling tussen de gemeenten en het Praktijkcentrum te bevorderen.

Besluit 2:

- a. in te stemmen met de begroting 2015-2017 van het Praktijkcentrum;
- b. voor deze periode een jaarlijks quotum toe te kennen aan het Praktijkcentrum van € 300.000;
- c. deputaten financiën en beheer opdracht te geven aan het Praktijkcentrum een startkapitaal te verstrekken van € 100.000 in de vorm van een geldlening, met de verplichting voor het Praktijkcentrum deze geldlening af te lossen naarmate de jaarlijkse resultaten dat mogelijk maken. Indien in de komende jaren in de exploitatie van het Praktijkcentrum verliezen optreden die niet op andere wijze kunnen worden gedekt, kunnen deputaten financiën en beheer die verliezen dekken door kwijtschelding van een deel van de geldlening, tot maximaal het bedrag van de geldlening.

Besluit 3:

- a. het bestuur van het Praktijkcentrum opdracht te geven om in geval van niet of onvoldoende realiseren van inkomsten van derden zorg te dragen voor vermindering van de kosten van het Praktijkcentrum op een zodanige manier dat de financiële

- risico's voor de kerken worden beperkt en het voortbestaan van het Praktijkcentrum niet onnodig in gevaar komt;
- b. uit te spreken dat op het financieel beleid en beheer van het Praktijkcentrum de 'Instructie van deputaten financiën en beheer' alsmede de 'Regeling verhouding deputaatschappen ten opzichte van deputaten financiën en beheer' van overeenkomstige toepassing zijn.

Besluit 4:

- a. het bestuur van het Praktijkcentrum op te dragen om overeenkomstig het Statuut aan de komende synode verantwoording af te leggen van het gevoerde algemeen beleid en beheer;
- b. gezien de opstart- en ontwikkelingsfase van het Praktijkcentrum het bestuur op te dragen tot zorgvuldige evaluatie van de door het Praktijkcentrum gestelde doeleinden en de realisatie daarvan, in het bijzonder in relatie tot de plaatselijke kerken als primaire doelgroep van het Praktijkcentrum.

Bijlage 2. Voorstel nieuwe opdracht GS Meppel 2017

Praktijkcentrum

Materiaal:

1. rapport Bestuur Praktijkcentrum met bijlagen;
2. advies F&B over rapportage.

Besluit 1:

het Bestuur van het Praktijkcentrum decharge te verlenen van de opdracht van de GS Ede 2014 onder dankzegging voor getoonde inzet en resultaten.

Besluit 2:

het Bestuur van het Praktijkcentrum opdracht te geven de werkzaamheden van het Praktijkcentrum voort te zetten conform de voorstellen in de rapportage over de structurele en incidentele taken (zie paragraaf. blz. 25 en 26 Nieuwe opdracht)

Besluit 3:

ter effectuering van Besluit 3 een budget ter beschikking te stellen van € 300.000 jaarlijks, te indexeren.

Besluit 4:

het Bestuur van het Praktijkcentrum opdracht te geven tot het uitvoeren van de incidentele taken genoemd in de rapportage, in het bijzonder het ontwikkelen van steunstructuren voor Bijbelstudie, in overleg met deputaten administratieve organisatie.

Besluit 5:

ter effectuering van Besluit 4 een budget ter beschikking te stellen van maximaal € 10.000 (0,1 fte) te besteden na goedkeuring van de voorstellen door deputaten administratieve organisatie, vrij te geven na marginale toetsing op doelen en procesgang door deputaten financiën en beheer.

Besluit 6:

werkzaamheden voor andere deputaatschappen uit te voeren conform instructies van de Generale Synode, onder beschikbaarstelling van daartoe geoormerkte gelden.

Besluit 7:

voor de loketfunctie kerkrecht/kerkcorde een budget ter beschikking te stellen van € 20.000 (0,2 fte).

Drs. J. de Jong, MCM CMC, voorzitter (mandaat College van Bestuur Theologische Universiteit Kampen)

Drs. ds. S. de Jong, secretaris

J. de Goeij – van Dooren, AA, penningmeester

R. Hoving, MCM

Drs. J.D. Schaap, MPM (mandaat College van Bestuur stichting Viaa - Gereformeerde Hogeschool; waarnemer drs. M. Welmers – van den Berg, directeur Academie Social Work & Theologie stichting Viaa – Gereformeerde Hogeschool,)

Dr. H. Geertsema, directeur

Dr. J.H.F. Schaeffer, hoofd onderzoek

Postadres Postbus 10030, 8000 GA Zwolle

Bezoek Grasdorpstraat 2, 8012 EN Zwolle

Tel. 038 – 42 555 18

E-mail info@praktijkcentrum.org

Website www.praktijkcentrum.org

Rooster van aftreden

	Aantreden	Aftreden	Opnieuw benoembaar
J. de Jong	2014	2017	Ja
S. de Jong	2014	2017	Ja
J. de Goeij – van Dooren	2014	2017	Nee
R. Hoving	2014	2017	Ja
J.D. Schaap	2014	2017	Ja

<specifieke instructie nader toevoegen door synode>

Bijlage 5. Jaarverslagen

De Jaarverslagen en ANBI gegevens zijn te vinden op de website www.praktijkcentrum.org

Bijlage 6. Managementversie hoofdstuk Transitie

Transitie, transformatie en toewijding AD 2017 – 2020

Inleiding

De dynamiek binnen het kerkverband en binnen kerken is er sinds de Generale Synode 2014 zeker niet minder op geworden. Voor het Jaarplan 2016 van het Praktijkcentrum beschreven Wijma en De Jong een aantal voorbeelden die als illustratie van die dynamiek ook hier een plaats verdienen.

Een gemeentelid van een GKv-kerk in Nederland volgt een opleiding tot geestelijk verzorger, het is een vrouw. In het kader van haar opleiding, moet ze praktijkervaring opdoen in het voorgaan in samenkomsten. Alhoewel het in GKv-kerken niet toegestaan is dat vrouwen preken, krijgt zij hiervoor toch toestemming. Deze 'graad van diversiteit' wordt geaccepteerd door te stellen dat dit voorgaan onderdeel is van haar opleiding, daarom toegestaan want het houdt geen ambtelijk functioneren in.

Een kerkenraad van een GKv kerk in Nederland, besluit niet langer te wachten op besluitvorming van de Generale Synode over 'Vrouw in het ambt' en neemt het besluit om vrouwen in het ambt aan te stellen. Alhoewel deze kerkenraad als hoogste orgaan – namelijk de raad van een plaatselijke kerk - **formeel** de ruimte heeft om dit te doen, wordt deze graad van diversiteit niet toegekend door omliggende kerken. Getuige de reuring die door dit besluit ontstaat in de classis. Dit besluit past niet in de leidende set van betekenis constructies.

Diverse kerkenraden van GKv-kerken accepteren het vertrek van jonge gemeenteleden. Deze jongeren zijn niet (altijd) ongelovig geworden, maar hun set van betekenisconstructies past niet meer in de set die in die specifieke gemeente leidend is. Het kan overigens zo zijn dat in een andere gemeente uit GKv-kerkverband, de set van deze jongeren wel gepast zou hebben, maar van die gemeente was de jongere geen lid.

Er zijn kerken in het GKv-kerkverband, die last hebben van 'grensperforatie'. Gemeenteleden die in hun geografisch 'werkgebied' wonen, sluiten zich niet meer aan bij deze gemeente, maar wel bij een naburige gemeente. Meestal omdat de set van betekenisconstructies van die gemeente wel passen bij deze gemeenteleden en die van de 'geografisch eigen' gemeente (...) niet.

Veel kerkenraden klagen over afnemende betrokkenheid. Vaak betekent dit niet dat gemeenteleden op wie dat van toepassing zou zijn, ongeloviger zijn geworden. Ze gedragen zich niet langer in de leidende set van betekenis constructies 'die we samen hadden afgesproken'

In dit hoofdstuk komen aan de orde de nadere analyses op gegevens die binnen het Praktijkcentrum verzameld zijn. Deze gegevens vormen de grond voor een nieuw meerjarenplan. Ze laten de samenhang in alle ontwikkelingen zien tegen de achtergrond van de transitie die binnen de kerken aan de orde is als ook de consequenties daarvan voor het meerjarenbeleid 2017 – 2020 van het Praktijkcentrum.

Nadere analyses

Om tot een nieuw meerjarenplan te komen zijn in 2015 en 2016 interviews gehouden met sleutelinformanten (binnen en buiten de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt), is een nadere analyse gedaan op de gegevens die voor het rapport Koninkrijk van Priesters waren verzameld en zijn de adviesvragen die bij het Praktijkcentrum binnenkwamen geanalyseerd op inhoud van de vraag. Daarnaast werden verschillende onderzoeken meegewogen om een beeld te krijgen over de situatie waarin de kerken verkeren.⁴

Uit de interviews kwam naar voren dat er veel behoefte is om de Bijbel een meer directe plaats in het dagelijks leven te geven. Kennis van de Bijbel, begrip van de centrale kernen van het christelijke geloof en de betekenis voor het brede bestaan en versterking van de band met God in Jezus worden door alle respondenten als centrale taakstelling voor de komende jaren benoemd. Er is verlangen naar een levende relatie met de Heer, een toename van spiritualiteit en verbinding met God ten aanzien van diepe levensvragen. Maar ook om nieuwe ethische vragen tegemoet te kunnen treden, zoals nieuwe technologie in de gezondheidszorg, rond het levensbegin en het levenseinde (ivf, prenatale diagnostiek en behandeling, euthanasie et cetera). Daarbij speelt de vraag waar gemeenteleden zich 'thuis' voelen: zowel waar jongeren zich thuis voelen, als waar ouderen zich thuis voelen. Zowel waar het gaat om de verbinding met gelovige generatiegenoten in het hier en nu, als verbinding met andere generaties en de traditie binnen de Gereformeerde Kerken en met de christenheid als geheel. Hoe voorkomen we identiteitsverlies enerzijds, maar blijven we anderzijds open voor toetreders door missionaire activiteiten. En hoe houden we jeugd bij de kerk, maar ook hoe houden we ouderen bij de kerk, hoe houden we sowieso de betrokkenheid bij de gemeente en bij elkaar in stand. En welke nieuwe gemeentemodellen tussen mega-kerk en huisgemeente kunnen dan helpend zijn?

Uit de andere analyses kwam naar voren dat de transitie die in de rapportage aan de Generale Synode 2014 werd beschreven, nog steeds aan de gang is.

Trefwoord:	Van focus op:	Naar focus op:
Gerichtheid	Eigen gemeenteleden, in de gemeente ...	Mensen buiten de gemeente
Bindmiddel	Onderlinge loyaliteit en betrokkenheid op elkaar ...	Doen van goede dingen (in W&D) voor mensen die Jezus Christus nog niet kennen
Leiding	Coördinatie & organisatie ...	Vernieuwingsgezindheid & stimuleren van initiatieven
Belangrijk	Afspraken, regels, kerkorden en reglementen ...	Eerder de boodschap over (laten) komen dan strikte handhaving regels
Verschillen		(Nog) Meer ruimte voor verschillen van inzicht
Vastleggen	Precies vastleggen van leer- en geloofsvraagstukken ...	Instemming op belangrijke leerstukken & ruimte voor persoonlijke vrijheid & verantwoordelijkheid.
Accenten		(Nog) Meer accent op goede onderlinge relaties ondanks inhoudelijke verschillen.

Bij 'kerk-zijn in de 21^e eeuw' kwam vanuit gemeenteleden naar voren: 'gerichtheid op buiten, relaties in de samenleving in een losser verband, met wel een duidelijke kern'. Ambtsdragers waren daar minder zeker van, scoorden daarop het hoogst bij hun vraag om ondersteuning: leidinggeven, visie ontwikkelen en omgaan met diversiteit. Als het gaat om discrepanties

⁴ De uitkomsten van de interviews, nadere analyses en overige onderzoeken zijn ook beschreven in het Jaarplan 2016 van het Praktijkcentrum.

tussen ideale kerkenraad en huidige, of motieven om een onvoldoende toe te kennen aan het functioneren van een kerkenraad, scoren die categorieën het hoogst.⁵

Daarbij komt de vraag op naar een andere concretisering van de ambtsvisie. Voor zowel ambtsdragers en – sinds de afscheidsrede van prof. dr. M(ees) te Velde – ook voor gemeenteleden. Dit omvat niet alleen een *structuur*-wijziging, maar ook een paradigmaverandering: niet een Nieuw Bestuurs-Concept (NBC), maar een Nieuw Gemeente-Concept (NGC).

De transitie waarin de kerken verkeren, zoals beschreven in het meerjarenplan Koninkrijk van Priesters, is gelet op bovenstaande nadere gegevens nog niet ten einde.

Samenhang in de analyses

Rotmans e.a. (Rotmans, Grin, Schot, 2010) beschrijven transitie als een proces waarin een stabiele situatie via een periode van onzekerheid en onduidelijkheid overgaat in een nieuwe stabiele situatie. Die nieuwe stabiele situatie kan vooraf bekend zijn, zoals in levensovergangen bij de puberteit en adolescentie, maar kan ook vooraf niet helemaal of helemaal niet bekend zijn. Indien er sprake is van een grote mate van vergelijkbaarheid tussen de oude en de nieuwe situatie dan kun je het een gewone verandering, een bijstelling van het bestaande noemen. Een voorbeeld is de invoering van een nieuwe catechesemethode waarin catechese en jeugdwerk ineengeschoven worden. Indien de nieuwe situatie meer verschilt van de oude, dan is niet zozeer de nieuwe eindtoestand bekend, maar in ieder geval weten we hoe we naar die nieuwe eindtoestand moeten komen en hebben we een gedachte hoe het dan zal zijn. Een voorbeeld daarvan is de invoering van liturgische veranderingen: een nieuw liedboek, met andere melodieën, in combinatie met nieuwe vormen om het Avondmaal te vieren en nieuwe vormen voor de tweede eredienst. Alle vernieuwingen passen binnen de bandbreedte van de kerken, maar de verschillen tussen gemeenten kunnen aanzienlijk worden in de vormgeving van de kerkdiensten. Het meest vergaand is het wanneer er sprake is van een geheel nieuwe en nog niet goed te overziene eindsituatie. Bijvoorbeeld wanneer er heel nieuwe samenwerkingen over kerkverbandelijke grenzen komen, wanneer op meerdere plaatsen de tweede eredienst wordt afgeschaft of wanneer er vrouwelijke ambtsdragers benoemd worden. De consequenties voor het gehele kerkverband en voor ieder van de gemeenten op zich, zijn dan niet goed te voorspellen. Evenmin als de nieuwe verhoudingen te voorspellen zijn. Er is dan sprake van een transformatie als uitkomst van de transitie: een vormverandering als uitkomst van een overgang.

Een tweede uitkomst van het proces van transitie kan zijn een zogenaamde 'locked in'-situatie. De gemeenten en het kerkverband loopt vast in de veranderingen, hetzij door langdurig geplaagd te worden door onoplosbare, steeds opnieuw opblaiende conflicten, hetzij door verlamd te raken in de beleidsvoering uit angst bij welke beweging dan ook gemeenteleden of gemeenten kwijt te raken. In een locked-in-situatie gaan gemeenteleden uiteindelijk weg, kunnen kerkenraden geen nieuwe ambtsdragers vinden en krijgen predikanten functioneringsproblemen. 'Locked-in'-situaties kunnen dan ook niet altijd blijven bestaan, maar zullen uiteindelijk eindigen in hetzij een vorm van transitie of transformatie of ophouden te bestaan.

Want een transitie kan ook leiden tot de 'dood' van een gemeente waarbij een volledige 'herstart' nodig is indien gemeenteleden niet bij andere kerken onderdak vinden. Zo'n situatie kan voorkomen wanneer een transitie te snel of te onbeschermd wordt ingezet, waardoor er te weinig veranderkracht is of wanneer er wel de wens tot veranderen is, maar blijkt dat er geen veranderingsmogelijkheden zijn en de energie die ingezet is, niet volgehouden kan worden. Of wanneer er bijvoorbeeld sprake is van krimp en er

⁵ Dat geconstateerd hebbend, moet gezegd worden dat ambtsdragers worden afgerekend op criteria of kwaliteitseisen, waar ze niet op zijn geselecteerd en benoemd. Het beeld dat in het bevestigingsformulier geschetst wordt, past eerder bij de pastorale, zorgende betrokken ambtsdrager' dan bij een 'bekwaam, communicatieve en moedige geestelijk leider'.

onvoldoende massa is om een nieuwe vorm van gemeente-zijn te ontwerpen en te ontwikkelen. Een herstart kan dan de enige manier zijn, een herplanting met mogelijkheden om heel andere opvattingen over gemeente-zijn als basis te nemen.

De tussenperiode van de verandering, tussen de oude startsituatie en de nieuwe eindsituatie (hetzij 'dood', hetzij locked-in, hetzij transitie-transformatie), wordt in de praktisch-theologische literatuur beschreven als een periode van liminaliteit of liminoid. Liminaliteit als er sprake is van een transitie van een bekende naar een nieuwe, grotendeels bekende situatie (bijvoorbeeld bij de puberteitsovergang). Liminoid wordt gehanteerd als de nieuwe situatie niet bekend is en er dus sprake is van een onzekerheid tijdens de overgang.

Als we de theorievorming benutten om de situatie van de kerken te begrijpen dan zien we alle verschijnselen van de transitie en de mogelijke eindtoestanden aanwezig. De kerken zijn onderhevig aan veranderingen, deels omdat de gehele samenleving in een verandering (mogelijk zelfs een transitie) is verwickeld, deels omdat er binnen de kerken en tussen de kerkverbanden allerlei verschuivingen en veranderingen aan de orde zijn.

Sommige kerken kunnen de transitie niet volhouden en raken in een situatie van krimp of missen de energie om een verandering vol te houden. Zij zouden gebaat zijn bij een herstart en sommige kerken zijn daar ook actief over aan het nadenken.

Een andere groep kerken is vastgelopen in de dynamiek van de veranderingen, soms vooral omdat de dynamiek van buitenaf kwam en er geen gemeenschappelijk antwoord op gevonden kon worden, soms omdat er angst is om te bewegen vanwege de mogelijkheid van onvoorziene gevolgen.

De grootste groep gemeenten lijkt de transitie wel mee te maken, sommigen zelfs zodanig dat er sprake lijkt van een transformatie (bijvoorbeeld gemeenten die zich gaan beschrijven als evangelisch-gereformeerd of gemeenten waarin oecumenische vormen van samenwerking buiten de hoogtijdagen ontstaan). Voor die gemeenten komen vragen aan de orde die verbonden zijn met bovengenoemde waarnemingen uit de nadere analyses en van geïnterviewden over traditie, kerkverband, gemeentemodellen, verbinding houden met elkaar.

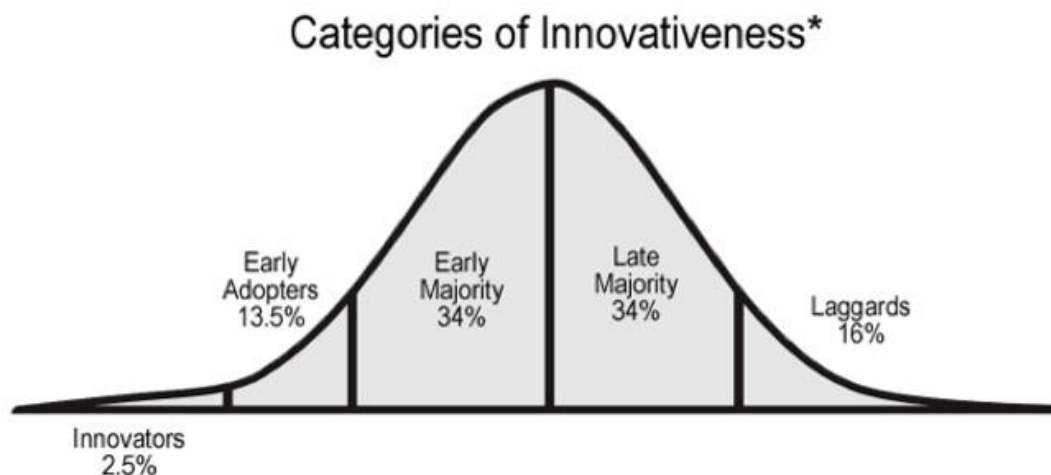
Het gegeven van de liminaliteit of het liminoïd wijst op de waarnemingen uit de analyses en interviews rond de behoefte aan meer kennis van God en contact met God, de wens tot verdieping van de spiritualiteit, de geloofsgemeenschap met Christus en van daar uit met elkaar, de verdieping van het leven uit de Bijbel in het dagelijks leven. En deze overgangsfase wijst naar de noodzaak om gerichte impulsen te geven om te proberen de transitie goed te laten verlopen en 'dood' of 'locked-in'-raken te voorkomen.

Positionering van het Praktijkcentrum

Uitgangspunt voor de positionering is genomen in enerzijds de taakstelling van het Praktijkcentrum (het leveren van bijdragen aan het goed functioneren van gemeenten en modern en actueel onderwijs door middel van onderzoek, advisering, experiment, bezinning, toerusting en publicaties, anders gezegd: kennisgeneratie, -circulatie en -diffusie).

Anderzijds in de notie van transitie waarin de kerken en de samenleving waarbinnen de kerken functioneren aan de orde is. Het innovatie-diffusie-model van Rogers is daarbij als verbindingsmodel genomen: het Praktijkcentrum zet zijn verschillende activiteiten in voor alle gemeenten, maar streeft naar een differentiatie binnen die activiteiten die passend is bij de fase van een gemeente/de gemeenten als geheel op kerkverbandelijk niveau.

Binnen die kerken-in-transitie heb je innovators (gemeenten/mensen met ideeën, ontwikkelaars: hoe om te gaan met de transitie), early adopters (gemeenten die ideeën willen aannemen en overnemen), early en late majority (de meerderheid in de gemeenten en

*From E.M. Rogers, *Diffusion of Innovations*, 4th edition (New York: The Free Press, 1995)

van de gemeenten die ontwikkelingen 'rustiger' in de tijd volgen) en laggards die soms pas na jaren meegaan in de keuzes die gemaakt worden in kerken of in een 'locked-in'-situatie terechtkomen.

Het Praktijkcentrum wil al deze kerkleden bedienen met haar dienstverlening en onderzoek. Het schema hieronder is een schematische uitwerking, waarin wordt aangegeven welke categorieën en welke soort producten en diensten bij elkaar horen.

Categorieën gemeenten / gemeenteleden	Activiteiten PC	Soort kennis/ dienstverlening / onderzoek / productontwikkeling
Innovators	Impulsen en op het ontwerpen en benutten van impulsen gericht onderzoek	Geheel nieuwe kennis, nieuwe vraagstukken, onbekende werkwijzen
Early Adopters	Onderzoek en enige dienstverlening rond impulsen / geheel nieuwe producten ontwikkelen	Nieuwe vraagstukken, kennis begint meer algemeen aanvaard te worden, werkwijzen in ontwikkeling, uittesten nieuwe producten
Early en Late Majority	Dienstverlening en onderzoek, nieuwe producten	Bekende en aanvaarde kennis, bekende vraagstukken, geaccepteerde werkwijzen, nieuwe producten binnen bekende kennis acceptabel
Late Majority en Laggards	Dienstverlening en producten die waardevol zijn gebleken	Aanvaarde kennis, algemeen erkende vraagstukken en werkwijzen, algemeen geaccepteerde producten

Consequenties voor de taken van het Praktijkcentrum: advisering

Ieder van de fasen en mogelijke uitkomsten is van betekenis voor het werk van het Praktijkcentrum.

Voor de fase van de liminaliteit / het liminoïd betekent dit dat het Praktijkcentrum steeds daar een aanbod op zal doen in het vormgeven van Bijbelstudiematerialen en –werkwijzen en de ondersteuning bij het werken daarmee. Verder zal het Praktijkcentrum gemeenten helpen in de bezinning op waar zij staan en waar zij naar toe willen ontwikkelen in het licht van de eigen mogelijkheden en concrete context. Het gaat dan om bezinning op de toekomst van lokale gemeenten en op classicaal niveau. Daarnaast kan het Praktijkcentrum bijdragen

aan het ontwerpen en uitvoeren van (kleinere of grotere) impulsen om gemeenten te helpen bij het doorlopen van veranderingen, zodanig dat kerkenraden, gemeenteleden en predikanten dit proces gedoseerd en gezamenlijk kunnen doorlopen. Dit 'algemeen-geldende' aanbod zal een aanzienlijk deel van de activiteiten van het Praktijkcentrum uitmaken, daar voor alle situaties de verbinding met De Bron, onze Heer en Heiland Jezus Christus het leven vormt.

Voor de fase van 'dood' en 'herplanting' kan het Praktijkcentrum helpen bij het opstellen van nieuwe initiatieven, overgangsafspraken met andere gemeenten en binnen de classis. Daarbij zal dan soms nauw met SKW samengewerkt moeten worden inzake werkgeversverantwoordelijkheden, soms met het Diaconaal Steunpunt rond continuïteit van afhankelijke personen. Een missionaire insteek, het ontwerpen van nieuwe modellen voor gemeente-zijn en een activerende benadering door het Praktijkcentrum staan daarbij centraal.

Voor de fase van 'locked-in' zal naar verwachting nauw samengewerkt moeten worden met Deputaten Begeleiding & Bemiddeling, met Deputaten Kerkrecht & Kerkorde en relevante classisdeputaten en consulents en eventueel SKW en Diaconaal Steunpunt. De begeleiding bij (permanent) conflict is niet in eerste instantie als taak aan het Praktijkcentrum opgedragen, dus de inzet zal beperkt zijn en dan nog onder leiding of in nauwe samenwerking met bovengenoemde deputaatschappen. Kenmerkend woord voor het Praktijkcentrum hierbij is 'incidenteel aan de orde', uit te voeren door 'zware, zeer ervaren' adviseurs.

Voor de nieuwe fase rond de uitkomst van de transitie of transformatie zal het Praktijkcentrum vooral 'op maat' werkzaamheden uitvoeren voor gemeenten of classes. Het gaat dan om het op maat ontwerpen en implementeren van nieuwe gemeentemodellen, andere samenwerkingsstructuren tussen kerkenraad en gemeenten en andere modellen om de inzet van predikanten en andere professionals zo goed mogelijk conform hun roeping en deskundigheid te borgen. Het gaat dan verder om zaken als liturgische vormgeving en ondersteuning van de persoonlijke en gezamenlijke spiritualiteit. Om passende samenwerkingen op het terrein van diaconaat en missionaire aanwezigheid. En om passende samenwerkingen binnen de regio en binnen de kerkverbandelijke structuren. 'Op maat' zal daarbij samengewerkt worden met betrokken deputaatschappen en collega-instellingen als het Diaconaal Steunpunt, SKW en instellingen binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Naar verwachting zal het tweede grote deel van de inzet van het Praktijkcentrum liggen op deze begeleiding van gemeenten 'op maat'.

Consequenties voor de taken van het Praktijkcentrum: onderzoek

Het onderzoek van het Praktijkcentrum zal zich richten op deze vier hoofdelementen van het transitieproces. Welke ondersteuning is nodig bij hanteren van de liminaliteit/het liminoïd? Welke modellen zijn mogelijk en passend voor het geven van 'impulsen' en bij het 'op maat' vormgeven van het christelijk gemeentelven en kerkverbandelijk samenleven? Welke vormen van begeleiding bij 'beëindiging' en/of herstart zijn passend en wanneer lijken welke vormen bruikbaar?

Dat onderzoek zal zoveel mogelijk gedaan worden in samenspraak met en onder leiding van betrokken of daartoe aangewezen deputaatschappen.

Het onderzoek zal daarbij aansluiten bij de onderzoeksagenda van de Theologische Universiteit Kampen – vakgroep Praktische theologie, in het bijzonder betreffende 'Gemeentemodellen' en 'Liturgie en geloofsleven'.

Het onderzoek zal tevens aansluiten bij de onderzoeksagenda van hogeschool Viaa-Academie theologie, in het bijzonder betreffende 'vormen van gemeente-zijn'.

Als het gaat om de mogelijke transitie-uitkomsten kan naast een open benadering met onderzoek naar gemeentemodellen, liturgie en dergelijke (zie boven) ook gedacht worden

aan een meer scenarioachtige benadering. Kerken en classes kunnen hiermee gediend worden in het zoeken naar richting binnen de eigen lokale en regionale context.

Bekostiging advies en onderzoek

De bekostiging van het advieswerk zal plaatsvinden conform de afspraken gemaakt bij de start van het Praktijkcentrum, dat wil zeggen op basis van een quotum en een uurtarief voor afnemende kerken.

De bekostiging van de productontwikkeling en daarbij behorende ondersteuning zal plaatsvinden in samenwerking met uitgevers en kerkelijke of particuliere partners of financiers (zoals bijvoorbeeld het Steunfonds Praktijkcentrum), waarbij fondsen kunnen worden geworven voor de ontwikkeling van producten en diensten en de exploitatie plaats moet vinden op basis van break-even-tarifieringen. Indien er dan financiële middelen overblijven zullen die worden benut als voor-investering voor de ontwikkeling van nieuwe producten etc.

De bekostiging van het onderzoek zal in principe plaatsvinden door de opdrachtgevers van onderzoek. Onderzoek naar 'impulsen' en nieuwe gemeentemodellen en 'herstart'-modellen behoort echter tot het soort onderzoek waarvoor landelijke overheden verantwoordelijk zijn, omdat dit soort onderzoek en ontwikkeling vaak een onzekerheidsmarge heeft omtrent de uiteindelijke innovatieve kracht. Speciale onderzoeksopdrachten van de Generale Synode en daartoe geormerkte bekostiging kan noodzakelijk zijn om dit op langere termijn haalbaar te laten blijven.

Categorieën gemeenten / gemeenteleden	Activiteiten PC	Soort kennis/ dienstverlening / onderzoek / productontwikkeling	Financiering
Innovators	Impulsen en op impulsen gericht onderzoek	Geheel nieuwe kennis, nieuwe vraagstukken, onbekende werkwijzen, scenario-onderzoek	Generale Synode, TU, Viaa, deputaatschappen
Early Adopters	Onderzoek en enige dienstverlening rond nieuwe impulsen / geheel nieuwe producten ontwikkelen	Nieuwe vraagstukken, kennis begint meer algemeen aanvaard te worden, werkwijzen in ontwikkeling, uittesten nieuwe producten	Generale Synode, TU, Viaa, deputaatschappen, Steunfonds, specifieke fondsen voor projectsubsidies
Early en Late Majority	Dienstverlening en onderzoek, recent ontwikkelde producten leveren	Bekende en aanvaarde kennis, bekende vraagstukken, geaccepteerde werkwijzen, nieuwe producten binnen bekende kennis acceptabel	Deputaatschappen, kerkelijke gemeenten, samenwerkingsverbanden met bijv. uitgevers en andere aanbieders
Late Majority en Laggards	Dienstverlening en producten die waardevol zijn gebleken	Aanvaarde kennis, algemeen erkende vraagstukken en werkwijzen, algemeen geaccepteerde producten	Kerkelijke gemeenten, samenwerkingsverbanden met bijv. uitgevers en organisaties binnen de kerken

Afsluiting

In het nieuwe meerjarenplan gaat het dus steeds om vier centrale vraagstukken: de waarden waar de kerken voor staan en waardoor zij in Christus geleid worden; de concrete tijdgeest en de manifestaties daarvan in het persoonlijk en gemeentelijk en kerkverbandelijk leven; de technische en sociale omwentelingen waar de samenleving en daarmee ook de kerken geconfronteerd worden en die naar verwachting in de komende jaren alleen maar zullen toenemen; de concrete context van Nederland en de daarbij optredende regionale verschillen en verschillen tussen stad en platteland in vraagstukken en tempo. Het gaat om

duiding en bewustwording van deze vier vraagstukken, doordenken van de consequenties ervan voor gelovigen, gemeenten en kerkverband en de inbedding in concrete activiteiten voor ondersteuning en begeleiding en toerusting van gemeenten, gelovigen en studenten die als professionals daarin een taak gaan krijgen.

Centraal daarin staat de missie van het Praktijkcentrum: kerken helpen keuzen te maken voor Gods aangezicht.

Bijlage 7. Kerkrecht/kerkorde

Consensus over kerkelijk adviesplatform

Op 14 september is er een bijeenkomst geweest, gefaciliteerd door de TU Kampen, met deputaten kerkorde, deputaten B&B, SKW, het Praktijkcentrum, de Predikantenvereniging, en vertegenwoordigers van de predikantsopleiding, waaronder de nieuwe docent kerkrecht dr. C. van den Broeke. Gesproken is over de inrichting van een kerkrechtelijk adviesplatform, zoals eerder besproken in deze kring. De gesprekspartners hebben een gemeenschappelijke benadering ontwikkeld en willen dezelfde signalen uitzenden naar de aanstaande GS.

Hieronder volgt de verwoording van die gemeenschappelijke benadering.

Kerkrechtadvies komt op dit moment vooral via informele contacten tot stand. Dit levert een onduidelijke situatie voor alle betrokkenen op en mogelijk rechtsongelijkheid. Het is wenselijk dat er een landelijke aanpak wordt gevolgd, waardoor consistentie van advies, ontwikkeling van deskundigheid en gemeenschappelijke jurisprudentie kan worden bewerkstelligd. Ook is een goede verbinding nodig met de wetenschappelijke bezinning aan de TU Kampen en met het werk van SKW en het Praktijkcentrum.

Kerken, kerkelijke instanties, predikanten kunnen uiteraard voor advies overal te rade gaan, maar de kerken dienen samen borg te staan voor een gekwalificeerd kerkrechtelijk advies binnen de kaders van het samenleven in een kerkverband. Dat advies is altijd ingebed in bredere afwegingen waarbij christelijke wijsheid nodig is en tevens inzicht in situaties van gedrag en sociale omgang. Kerkrecht en de toepassing daarvan staat in dienst van de voortgang van het Evangelie.

SKW en het Praktijkcentrum hebben een loketfunctie en verwijzen in voorkomende gevallen door naar een platform of commissie die onder verantwoordelijkheid van deputaten kerkorde ressorteert. Deputaten kerkorde wordt gevraagd om deze commissie in het leven te roepen. Deze commissie zal bestaan uit professionals vanuit verschillende disciplines, zodat de diversiteit aan terreinen waarop een casus invloed heeft kan worden behartigd.

Deze commissie overlegt regelmatig onderling, en wordt zo samengesteld dat zij in verschillende regio's advies kan voorbereiden en geven. Deze commissie wordt ondersteund door de TU Kampen met wetenschappelijke deskundigheid en onderhoudt werkrelaties met deputaten B&B, SKW en het Praktijkcentrum.

Deputaten kerkorde zullen aan de GS om middelen en een opdracht vragen om bovenstaande te kunnen realiseren. Andere partijen zullen, indien mogelijk, in hun rapportages aan de synode het voorstel ondersteunen, of in eigen bewoordingen, of met gebruikmaking van bovenstaande tekst.

Kampen, 19 september 2016

De Nederlands Gereformeerde instelling Toerusting (NGK) en het Praktijkcentrum voor de kerken (GKv) hebben de uitvoering van de werkzaamheden inzake de website www.homonindekerk.nl opgedragen aan de redactie. Deze bestaat uit H.J. Messelink en J.F. Walinga (GKv) en A.P. de Boer (NGK).

Sinds de vorige rapportage heeft de redactie 29 nieuwe documenten op de website geplaatst, vooral preken, besluiten van kerkelijke vergaderingen, boekrecensies en artikelen in de christelijke pers.

Omdat vooral preken en beleidsstukken van plaatselijke gemeenten maar mondjesmaat beschikbaar komen, is aan de kerken en de predikanten van de CGK, GKv en NGK in 2016 opnieuw het verzoek gedaan om deze aan te leveren, zodat ze een plaats kunnen krijgen op de website en op die manier dienstbaar kunnen zijn aan andere gemeenten. Ook is gevraagd op de plaatselijke website een link te plaatsen die verwijst naar de website homoindekerk.

De website wordt redelijk intensief bezocht, tot 2013 door gemiddeld sterker geïnteresseerde bezoekers dan bij websites gebruikelijk is; vanaf 2014 is de gemiddelde interesse vergelijkbaar met die voor andere websites. Over de afgelopen drie jaar zijn ruim 14.000 bezoekers geteld, waarvan plm. 82% nieuwe bezoekers. Het gebruik van de website in de afgelopen jaren is afleesbaar in onderstaand overzicht. Het bouncepercentage geeft het percentage bezoekers aan dat na 1 pagina te hebben aangeklikt de website verlaat.

In de afgelopen jaren hebben diverse gemeenten, waarin over de plaats van homo's in de kerk werd gesproken, hun gemeenteleden op de website geattendeerd. Als redactie zullen we in de komende jaren het bestaan van de website actiever via de sociale media onder de aandacht brengen, vooral op momenten dat er nieuwe stukken op de website zijn geplaatst.

SITEGEBRUIK WEBSITE HOMOINDEKERK.NL				
	Aantal bezoeken	Gemiddelde bezoekduur	Nieuwe bezoekers (%)	Bounce percentage
2011	6536	2 min. 38 sec.	55%	54%
2012	4644	3 min. 5 sec.	81%	40%
2013	6004	3 min. 6 sec.	80%	42%
2014	4200	2 min. 22 sec.	83%	54%
2015	5984	1 min. 59 sec.	82%	64%
2016 t/m sept	3922	2 min. 8 sec.	82%	61%

Bijlage 9 Apart voorstel bestuursbenoemingen

Dit voorstel wordt separaat naar de synode verzonden.